

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tereza Kováčová

Smluvený rozvod

Diplomová práce

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma smluvený rozvod vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Prostějově dne 8. 1. 2020

Tereza Kováčová

Děkuji Prof. JUDr. Milaně Hrušákové, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	5
1 Způsoby ukončení manželství dle české právní úpravy	7
1.1 Zánik manželství smrtí	7
1.2 Zánik manželství prohlášením za mrtvého	7
1.3 Zánik manželství změnou pohlaví	8
1.4 Prohlášení manželství za neplatné	9
1.5 Zrušení manželství rozvodem	10
1.5.1 Kvalifikovaný rozvrat manželství a jeho příčiny	10
1.5.2 Tvrdostní klauzule	10
1.5.3 Přehled právních následků rozvodu manželství	11
2. Smluvený rozvod	13
2.1 Přehled vývoje právní úpravy rozvodu k rozvodu smluvenému	13
2.2 Předpoklady smluveného rozvodu	16
2.2.1 Délka trvání manželství	16
2.2.2 Absence manželského soužití	17
2.2.3 Dohoda o poměrech k nezletilému dítěti	18
2.2.3.1 Obsah dohody o poměrech k nezletilému dítěti	18
2.2.3.2 Procesní aspekty schválení dohody o poměrech k nezletilému dítěti	22
2.2.4 Dohody o vypořádání majetkových vztahů	23
2.2.4.1 Dohoda o úpravě majetkových poměrů	24
2.2.4.2 Dohoda o úpravě bydlení	25
2.2.4.3 Dohoda o výživném rozvedeného manžela	26
2.3 Tvrdostní klauzule ve prospěch nezletilého dítěte	29
2.4 Procesní aspekty smluveného rozvodu	30
2.4.1 Zahájení řízení	30
2.4.2 Průběh řízení	32
2.4.3 Opravné prostředky	35
3 Rozvod na principu shodného projevu vůle v evropských souvislostech	36
3.1 Principy evropského rodinného práva	37
3.2 Rakouská právní úprava	41
3.2.1 Přehled rozvodových důvodů	41
3.2.2 Rozvod se souhlasem obou manželů („ <i>einvernehmliche Scheidung</i> “)	42

3.3 Německá právní úprava	44
3.3.1 Rozvodový důvod.....	44
3.3.2 Rozvod se souhlasem obou manželů („ <i>einverständliche Scheidung</i> “).....	45
Závěr.....	47
Bibliografie.....	49
Shrnutí / Summary.....	52
Klíčová slova / Keywords	53

Úvod

Téma smluvený rozvod, respektive rozvod, s nímž souhlasí oba manželé a jsou dohodnuti na řešení právních následků rozvodu, je tématem velmi aktuálním. Rozvod manželství je bohužel poměrně častým sociálním jevem, v roce 2002 překročil podíl manželství končících rozvodem hranici 45 % a doposud se pohybuje mezi 45 a 50 %.¹ Způsob rozvodu se pak bezprostředně promítá do vzájemných porozvodových vztahů, proto je důležité se jednotlivými možnostmi, jak lze dosáhnout rozvodu manželství, a aspekty těchto možností podrobně zabývat, zejména poskytnout manželům dostatek prostoru na onu dohodu, případně na jejich opětovné smíření.

Diplomová práce je věnována zakotvení smluveného rozvodu v českém právním řádu i v evropských souvislostech, zejména pak komparaci s právní úpravou rakouskou a německou. Cílem práce je rozbor aktuální české právní úpravy rozvodu dle § 757 občanského zákoníku² včetně souvisejících otázek, zjištění, nakolik česká právní úprava odpovídá evropským standardům a komparace české právní úpravy s úpravou rakouskou a německou, tedy dvou sousedních států, jejichž právní úprava byla v mnohém pro tvorbu české legislativy inspirací.³ Zdroji pro tvorbu práce byly zejména znění zákonů a komentářová literatura jak k české úpravě, tak úpravám zahraničním, ale i monografie, odborné články a v neposlední řadě judikatura věnující se danému tématu. Práce je členěna do tří kapitol. První kapitola je věnována přehledu právních skutečností, které mají za následek zánik manželství a rozboru rozvodu manželství obecně. Druhá kapitola se pak zabývá rozvodem smluveným dle české právní úpravy, jeho vývojem, předpoklady k jeho aplikaci a procesními souvislostmi. Třetí kapitola pojednává o rozvodu manželství se souhlasem obou manželů dle evropských standardů a o úpravě německé a rakouské.

Vzhledem k posílení autonomie vůle jednotlivce v současné právní úpravě a rostoucí toleranci společnosti k rozvodům manželství se jeví jako vhodné právní úpravu rozvodu zjednodušovat. Smluvený rozvod, do českého právní řádu zaveden v roce 1998, nepochybně takovým zjednodušením je, navíc klade velký důraz na dohodu manželů, což by se mělo projevit pozitivně i na porozvodových vztazích mezi manžely. Nicméně dle současné české právní úpravy musí o rozvodu manželství i přes dohodu manželů v konečném důsledku

¹ *Úhrnná rozvodovost v letech 1950 – 2018* [online]. czso.cz, 24. 6. 2019 [cit. 9. 12. 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/uhrrna-rozvodovost-v-letech-1950-2018>>.

² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“)

³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 17 - 18. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

rozhodnout soud. V zahraničních právních úpravách se však lze setkat i s rozvodem tzv. administrativním, který spadá do kompetence správních orgánů, případně notářů. I v Česku se začínají vést diskuze, zda by bylo vhodné takovou právní úpravu, která by průběh rozvodu ještě zrychlila a usnadnila práci soudům, zavést, avšak prozatím zůstává pouze u dohadů.⁴ Vzhledem k rozsahu diplomové práce nebyl prostor se administrativním rozvodům podrobněji věnovat, nicméně je to téma se smluveným rozvodem úzce související a jistě si zaslouží v tomto kontextu pozornost.

⁴ Viz *Rozvod u notáře?* [online]. nkcr.cz, 4. 10. 2018 [cit. 9. 12. 2019]. Dostupné na <https://www.nkcr.cz/vasi-notari/detail/239_540-rozvod-u-notare>.

1 Způsoby ukončení manželství dle české právní úpravy

Hmotněprávní úpravu institutu manželství nalezneme v občanském zákoníku,⁵ a to v jeho části druhé, hlavě I. Dle §§ 754 a 655 občanského zákoníku manželství může zaniknout (stejně jako i vzniknout) pouze z důvodů stanovených zákonem. Normy, které upravují vznik a zánik manželství, spadají pod právo statusové, a jsou tedy normami kogentními, jinými slovy se od těchto norem nelze odchýlit. Zmíněnou soukromoprávní úpravu je třeba chápat i v souvislosti s veřejnoprávními předpisy (např. matriční předpisy).⁶ Platná právní úprava v podstatě navazuje na úpravu předchozí, zejména na zákon o rodině ve znění tzv. velké novely z roku 1998, stanoví však i některé novinky a odlišnosti.

Způsoby ukončení manželství dle aktuální právní úpravy lze rozlišit na zánik manželství *ex lege*, tj. smrt, prohlášení za mrtvého a změna pohlaví a zrušení manželství soudem, tj. rozvod a prohlášení manželství za neplatné.⁷ Zvláštní pozornost tato práce věnuje rozvodu manželství, zejména pak variantě rozvodu, s nímž oba manželé souhlasí.

1.1 Zánik manželství smrtí

Manželství zaniká smrtí prvního z manželů. Smrt jako právní důvod zániku manželství není v zákoně uvedena výslovně, avšak manželství zaniká jako statusový poměr člověka zároveň se zánikem jeho právní osobnosti (tj. okamžikem smrti).⁸ Okamžik smrti prvního z manželů je relevantní i v případě, kdy manželé zemřou postupně po sobě následkem stejných okolností (např. požití závadných potravin, automobilová havárie). Pokud však není jisté, který z manželů zemřel jako první, užije se dle § 27 občanského zákoníku domněnka, že zemřeli současně. Je vhodné zdůraznit, že právní následky smrti nastávají už okamžikem smrti, nikoliv až její deklarací.

1.2 Zánik manželství prohlášením za mrtvého

Manželství zaniká také prohlášením jednoho z manželů za mrtvého. Jedná se o podobnou situaci jako v případě smrti jednoho z manželů, protože dle zákonné úpravy se na člověka, který

⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s 107.

⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s 444.

⁸ MELZER, Filip, TĚGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655 - 975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 754, bod 4.

byl prohlášen za mrtvého, hledí, jako by zemřel.⁹ Pozůstalému manželovi tedy zůstávají zachována stejná práva jako v případě smrti jednoho z manželů. Manželství zaniká dnem, který se pokládá za den smrti manžela, z čehož vyplývají zpětné účinky rozsudku o prohlášení za mrtvého.¹⁰

Ve statusových věcech je nutné udržet vysokou míru právní jistoty. Pokud by se zjistilo, že člověk prohlášený za mrtvého je naživu, k prohlášení za mrtvého se nepřihlíží, avšak manželství (ani registrované partnerství) se už neobnovuje.¹¹

Co se týče institutu prohlášení za nezvěstného,¹² ten nemá za následek zánik manželství. Manželství zanikne pouze v případě prohlášení nezvěstného manžela za mrtvého.¹³

1.3 Zánik manželství změnou pohlaví

V českém právním řádu je manželství, jak plyne z § 655 občanského zákoníku, pojato jako institut, jehož hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Je tedy preferována biologická funkce manželství jako svazku dvou osob opačného pohlaví a při změně pohlaví jednoho z manželů zaniká manželství dle § 29 občanského zákoníku ex lege.

Změna pohlaví je v českém právním řádu upravena v § 21 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon umožňuje v České republice změnu pohlaví pouze u pacienta, který neuzavřel manželství (nebo nevstoupil do registrovaného partnerství anebo obdobného svazku v cizině). Popřípadě musí žadatel o změnu pohlaví prokázat, že jeho manželství (registrované partnerství anebo obdobný svazek) zanikly. Zánik manželství ex lege z důvodu změny pohlaví tedy evidentně míří na změny pohlaví provedené v cizině.¹⁴

Co se týče důsledků zániku manželství změnou pohlaví jednoho z manželů, § 29 občanského zákoníku výslovně stanoví, že platí obdobně ustanovení o právech a povinnostech rozvedených manželů. Je vhodné poznamenat, že přestože změna pohlaví působí zánik

⁹ Prohlášení za mrtvého je upraveno v §§ 71 - 76 zákona č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů, občanský zákoník

¹⁰ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 754, bod 8.

¹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s 445.

¹² § 66 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů, občanský zákoník

¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s 445.

¹⁴ Tamtéž, s 446.

manželství ex lege, nic nebrání transsexuální osobě uzavřít manželství nové, ovšem s osobou opačného pohlaví.¹⁵

1.4 Prohlášení manželství za neplatné

Bylo-li manželství uzavřeno, přestože tomu bránila zákonná překážka, soud prohlásí manželství dle § 680 občanského zákoníku za neplatné. Takovými zákonnými překážkami jsou: nedostatek věku, omezení svéprávnosti ve sňatečné sféře, existence jiného manželství (registrovaného partnerství nebo obdobného svazku uzavřeného v zahraničí), příbuzenství (jedná-li se o potomky, předky nebo sourozence), trvání poručenství, svěřenectví nebo pěstounství, nátlak v podobě užití násilí či vyhrožování násilím a omyl v totožnosti snoubence nebo povaze sňatečného právního jednání.¹⁶ Překážky uzavření manželství jsou v zákoně jmenovány taxativně.¹⁷

Důsledky prohlášení manželství za neplatné se liší dle toho, zda se jedná o otázky statusové nebo majetkové a otázky ve věcech rodičovství. Dle § 681 občanského zákoníku se na manželství ve statusové rovině pohlíží, jako by nikdy nebylo uzavřeno. Osobní stav bude tedy po prohlášení manželství za neplatné opět svobodný/á. Ex lege se mění i příjmení přijaté při uzavírání manželství na příjmení původní (příjmení se však nemění u dětí, které se narodily do manželství prohlášeného za neplatné). Co se týče majetkové sféry a výkonu rodičovské odpovědnosti ke společným dětem, zákon výslovně stanoví, že se bude postupovat obdobně jako při rozvodu manželství.¹⁸

Obecně lze manželství prohlásit za neplatné pouze na návrh toho, kdo na tom má právní zájem. V případě překážky omezené svéprávnosti, nátlaku v podobě užití (vyhrožování) násilí a omylu v totožnosti snoubence nebo povaze sňatečného jednání lze manželství prohlásit za neplatné pouze na návrh manžela. Jedná-li se o překážku existence jiného manželství (registrovaného partnerství nebo obdobného svazku uzavřeného v zahraničí) či překážku příbuzenství, lze řízení o neplatnosti manželství zahájit i ex offo.¹⁹

¹⁵ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek I, § 1 - 117 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2014, § 29.

¹⁶ § 672 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s 61 - 64.

¹⁸ Tamtéž, s 65 - 67.

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s 60.

1.5 Zrušení manželství rozvodem

Rozvod manželství je dalším zákonným důvodem, který vede k zániku manželství za života obou manželů. Dle české právní úpravy může být zásadně rozvedeno každé manželství, lze tedy konstatovat, že právní úprava leží na principu rozlučitelnosti manželství.²⁰

1.5.1 Kvalifikovaný rozvrat manželství a jeho příčiny

V českém právním řádu existuje pouze jediný důvod rozvodu manželství, a to kvalifikovaný rozvrat. Zahraniční právní úpravy znají i jiné důvody rozvodu manželství. Kromě rozvratu manželství se lze nejčastěji setkat s rozvodem na principu viny či dohody (viz kapitolu 3.)

Zákonná dikce kvalifikovaného rozvratu zní „*je-li soužití manželů trvale, hluboce a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení*“ (§ 755 odst. 1 občanského zákoníku). Rozvrat manželství je tedy dán délkou jeho trvání, intenzitou a skutečností, že nelze očekávat obnovení soužití manželů.²¹ Soud, který o rozvodu manželství rozhoduje, vždy musí dle § 756 občanského zákoníku existenci kvalifikovaného rozvratu zjišťovat, a to i v případě, že se na existenci rozvratu manželství shodnou oba manželé. Existence rozvratu manželství je tedy objektivně zjistitelnou skutečností.

Od kvalifikovaného rozvratu manželství je třeba odlišit příčiny rozvratu manželství. Těmi mohou být různé objektivní, ale i subjektivní důvody (typicky například nevěra). Příčiny rozvratu (na rozdíl od existence rozvratu) soud vždy zjišťovat nemusí. Česká právní úprava rozlišuje právě na základě zjišťování příčin rozvratu dvě varianty rozvodu manželství – rozvod se zjišťováním příčin rozvratu (tj. základní úprava) a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu (tzv. smluvený či nesporný rozvod, dále jen „smluvený rozvod“). Ke smluvenému rozvodu dochází v případě, kdy je návrh na rozvod manželství podán oběma manžely společně, respektive se druhý manžel k návrhu připojí a zároveň jsou splněny další zákonné předpoklady dle § 757 občanského zákoníku. Příčiny rozvratu manželství jsou zjišťovány vždy, nejsou-li splněny předpoklady pro rozvod smluvený.

1.5.2 Tvrdoštní klauzule

I v případě, že je prokázán kvalifikovaný rozvrat manželství, nemůže soud manželství rozvést, jsou-li splněny předpoklady pro aplikaci tzv. tvrdoštní klauzule dle § 755 odst. 2 občanského zákoníku. Jedná se o dočasné zábrany rozvodu v situaci, kdy by povolení rozvodu manželství představovalo nepřiměřenou tvrdost buď pro druhého manžela, nebo nezletilé dítě manželů.

²⁰ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655 - 975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 755, bod 2.

²¹ K pojmu soužití manželů viz níže kapitola 2.2.2

V tvrdostní klauzuli ve prospěch druhého manžela lze spatřovat podobnost s rozvodem založeným na principu viny. Může být aplikována pouze ve prospěch manžela, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel. Další podmínkou je, že rozvod manželství musí manželi způsobit zvlášť závažnou újmu, přičemž musí existovat mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch zachování manželství. Po uplynutí tří let od rozvratu manželství již tuto tvrdostní klauzuli aplikovat nelze. Aplikaci takové právní úpravy si lze představit například v případě, že manžel trpí závažnou nemocí. Pro účely této práce se není třeba tvrdostní klauzulí ve prospěch druhého manžela zabývat blíže, neboť práce je zaměřená na rozvod smluvený, v jehož rámci tuto klauzuli aplikovat nelze. V případě smluveného rozvodu musí oba manželé s rozvodem souhlasit a zásadně ani soud není povinen zkoumat okolnosti, které manželé neuvedli.²²

Tvrdostní klauzule ve prospěch nezletilého dítěte je naopak relevantní i v rámci rozvodu smluveného a podrobněji je rozebrána v samostatné kapitole 2.3.

1.5.3 Přehled právních následků rozvodu manželství

Základním důsledkem rozvodu manželství je, že manželství jako statusový poměr zaniká a manžel může uzavřít manželství nové (či vstoupit do registrovaného partnerství). S takovou statusovou změnou jsou spojeny mnohé právní následky.

Jedním z takových právních následků je možnost přijmout zpět své dosavadní příjmení. Manžel, který při sňatku přijal příjmení druhého manžela, je oprávněn do šesti měsíců po rozvodu oznámit matričnímu úřadu, že přijímá zpět své dřívější příjmení. Tím je nutno rozumět příjmení, které měl rozvedený manžel v okamžiku uzavírání manželství. To, jestli se rozvedený manžel vrátí k užívání svého dosavadního příjmení, je čistě jeho volba. Český právní řád nedává druhému manželovi žádné právní prostředky k tomu, aby změnu příjmení bývalého manžela vynutil.²³

Další právní následky vyplývají z nutnosti vyřešit majetkové poměry po rozvodu manželství. Zaniká společné jmění manželů a je třeba vyřešit bydlení rozvedených manželů. Dále je možný vznik vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely, jejímž cílem je alespoň částečně kompenzovat nestejně ekonomické příležitosti a rozdílnou životní úroveň způsobenou rozvodem manželství.²⁴

²² V rozvodovém řízení platí zásada projednací, výjimkou jsou zájmy nezletilého dítěte (viz kapitola 2.4.2)

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s 120 – 121.

²⁴ Tamtéž, bod 239.

V neposlední řadě patří mezi následky zániku manželství úprava poměrů k nezletilým dětem manželů, zejména tedy otázka osobní péče o děti, osobního styku primárně nepečujícího manžela s dětmi a otázka jejich výživy.

Vzhledem k tomu, že dohoda manželů ohledně právních následků rozvodu manželství je nezbytným předpokladem smluveného rozvodu, jsou následky rozvodu podrobně rozebrány níže v kapitole 2.2 věnující se předpokladům pro smluvený rozvod.

2. Smluvený rozvod

Tzv. smluvený rozvod je variantou rozvodu, kdy se oba manželé na rozvodu i řešení jeho následků dohodnou, respektive podají společný návrh na rozvod manželství, případně se druhý z manželů k návrhu připojí. Je-li podán návrh na rozvod manželství splňující tyto podmínky, soud se nezabývá, na rozdíl od klasického rozvodu, příčinami rozvratu manželství. Existenci rozvratu manželství je však soud povinen zkoumat vždy.²⁵

Jedná se o právní úpravu rozvodu, která u nás byla zavedena novelou zákona o rodině v roce 1998 a nyní je zakotvena v § 757 občanského zákoníku. Právní úprava smluveného rozvodu tedy předpokládá, jak uvádí i důvodová zpráva k občanskému zákoníku, schopnost manželů se přes jejich rozpory v manželství v otázce jeho ukončení i dalších otázkách s ukončením manželství souvisejících dohodnout.²⁶ Jde tedy o variantu rozvodu vhodnou zejména v případě, kdy mezi partnery došlo k tzv. psychologickému rozvodu, tedy oba manželé jsou s nastalou situací vyrovnáni a pocity křivdy či nespravedlnosti jsou alespoň částečně překonány.²⁷

Aby mohlo být manželství rozvedeno touto formou, je třeba kromě souhlasu obou manželů splnit i řadu dalších zákonných předpokladů, kterými jsou:

- minimální délka trvání manželství jeden rok, a to ke dni zahájení řízení o rozvod manželství
- absence manželského soužití trvající déle než šest měsíců
- soudem schválená dohoda o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželství
- dohoda o úpravě majetkových poměrů, bydlení a případně výživného pro dobu po rozvodu manželství.²⁸

Jednotlivé podmínky budou rozebrány níže.

2.1 Přehled vývoje právní úpravy rozvodu k rozvodu smluvenému

Pro uvedení do problematiky rozvodu manželství, potažmo rozvodu se souhlasem obou manželů a lepší pochopení současné právní úpravy je vhodné alespoň ve stručnosti připomenout

²⁵ Procesní stránka smluveného rozvodu blíže v kapitole 2.4.

²⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s. 186. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, s. 29.

²⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 111 - 113.

vývoj, kterým právní úprava na území České republiky prošla. Pozornost bude věnována období od přijetí obecného zákoníku občanského (dále jen „OZO“),²⁹ který byl významným inspiračním zdrojem při tvorbě současné právní úpravy.

OZO rozlišoval mezi *rozvodem* manželství a *rozlukou* manželství, přičemž rozvodem manželství se rozumělo odloučení manželů od stolu a lože, tedy pouze povolení odděleného bydlení, nešlo však o skutečné ukončení manželství. Tehdejší společnost výsostně dbala na dodržování manželských povinností a bez rozvodu manžel nebyl oprávněn bydlet odděleně od druhého manžela. Rozvod byl rozlišen na tzv. dobrovolný a nedobrovolný. V případě dobrovolného rozvodu byla velmi silně reflektována shodná vůle manželů, jediným předpokladem pro dobrovolný rozvod byl jejich souhlas. Z hlediska teorie šlo o rozvod na principu dohody, nicméně vždy musel rozvod povolit soud. Nedobrovolný rozvod, tedy rozvod bez souhlasné vůle jednoho z manželů, byl možný pouze za splnění zákonných podmínek, jejichž výčet byl ale dispozitivní.

Rozvod v dnešním slova smyslu, tedy ukončení manželství s důsledky možnosti uzavřít sňatek nový, představovala právě rozluka. OZO původně rozlišoval úpravu ukončení manželství dle náboženských vyznání. Katolická manželství byla nerozlučitelná, respektive rozlučitelná pouze smrtí a mezi katolíky bylo možné povolit toliko rozvod v tehdejší slova smyslu, tedy oddělené bydlení. U nekatolíků byla rozluka (v dnešním slova smyslu rozvod) možná, avšak pouze ze zákonem stanovených taxativních důvodů. Takovými důvody bylo například cizoložství, odsouzení pro zločin k nejméně pětiletému žaláři, ale i hluboký rozvrat manželství. Pro možnost žalovat rozluku byla rozhodující vina na rozvratu. Manžel, který byl na rozvratu převážně vinen, byl ze žalobního práva vyloučen, nicméně byli-li vinni oba, mohl žalovat kterýkoliv z nich.³⁰ V roce 1919 pak byla přijata tzv. manželská novela, která zavedla všeobecnou rozlučitelnost manželství a sjednotila tedy úpravu ukončení manželství pro všechna náboženská vyznání.

Existoval jeden rozlukový důvod, ke kterému bylo třeba souhlasu obou manželů, tzv. nepřekonatelný odpor. Nepřekonatelný odpor byl považován za zvláštní druh rozvratu manželství.³¹ Obligatorním předstupněm žaloby pro nepřekonatelný odpor bylo povolení rozvodu od stolu a lože, od něhož musel uplynout nejméně jeden rok. Soud potom rozhodoval o rozluce manželství v nesporném řízení. V této právní úpravě lze spatřovat mnoho podobností

²⁹ Zákon č. 946/1811 Sb.z.s., obecný zákoník občanský

³⁰ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655 - 975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 755, bod 5-10.

³¹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. s 26 – 27.

se současnou úpravou smluveného rozvodu. K rozluce z důvodu nepřekonatelného odporu v podstatě stačil souhlas obou manželů a alespoň rok odděleného soužití.

Co se týče rozhodnutí o péči o děti, obecně nebylo předpokladem rozluky či rozvodu. Zákon přepokládal dohodu rodičů, kterou musel schválit poručenský soud, a v případě, že k dohodě nedošlo, rozhodl soud autoritativně, ale na rozdíl od dnešní právní úpravy mohl soud o poměrech k dětem rozhodnout až následně po rozvodu manželství. Dohoda o péči a výchově dětí byla podmínkou pouze pro dobrovolný rozvod od stolu a lože.³²

V roce 1949 byl přijat zákon o právu rodinném,³³ který právní úpravu rozvodu výrazně zjednodušil. Právní úprava rodinného práva byla oddělena od občanského zákoníku a vložena do vlastního zákona. Byl ustanoven obligatorní civilní sňatek a bylo upuštěno od členění na rozvod a rozluky manželství. Rozvod nastoupil terminologicky na místo rozluky a představoval trvalé ukončení manželského soužití v dnešním slova smyslu. Existoval, stejně jako v současné právní úpravě, jediný zákonný důvod rozvodu, a to hluboký a trvalý rozvrat manželství. Přetrvával však význam viny na rozvratu manželství. Manžel, který rozvrat výlučně zavinil, nemohl o rozvod žádat, ledaže s tím druhý manžel souhlasil. Koncepce zjišťování viny, která měla charakter morálního pokárání, měla odradit manžele od jednání, které mohlo vést k rozvratu manželství.³⁴ V roce 1955 byla tato přísnost novelou zmírněna tak, že pokud spolu manželé dlouhou dobu nežijí, není souhlasu druhého manžela třeba. Soud byl však vždy povinen posuzovat zájem společnosti, což se v tehdejší době zvrhávalo v nedůstojné posuzování třídních zájmů a občanských profilů manželů.³⁵

V roce 1963 byl přijat zákon o rodině.³⁶ Co do koncepce navázal zákon o rodině na předchozí právní úpravu. Podstatnou změnou bylo upuštění od principu zavinění, soud nadále nezkoumal, který z manželů měl na rozvratu vinu, avšak společenský význam manželství ještě posílil a do zákona bylo vneseno ustanovení, že „*lehkomyslný poměr k manželství je v rozporu se zájmem společnosti. Proto lze ke zrušení manželství rozvodem přistoupit jen ve společensky odůvodněných případech.*“ (§ 23 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění do novely č. 91/1998 Sb.). Předmětem zkoumání bylo zejména zda manželství již nenaplnuje svůj společenský účel, soud obligatorně zjišťoval příčiny rozvratu a svá zjištění byl povinen uvést

³² MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655 - 975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 755, bod 13.

³³ Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

³⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, ZATLOUKALOVÁ, Lucie. Dokud nás smrt nerozdělí: úvahy nad právem na rozvod. *Právní rozhledy*, 2019, č. 17, s. 573.

³⁵ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s 29 – 30.

³⁶ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

do odůvodnění.³⁷ Z výše zmíněného vyplývá, že i v případě, kdy oba manželé s rozvodem souhlasili, soud podrobně zkoumal příčiny rozvratu a nebylo vyloučeno, že jejich manželství s ohledem na společenský zájem rozvedeno nebude.

V roce 1998 byla přijata významná novela³⁸ zákona o rodině. Podstatnou změnou bylo vypuštění ustanovení o společenském zájmu, což umožnilo, aby se rozvod manželství stal ryze soukromou záležitostí. Určitý nepřímý projev společenského zájmu na rozvodu manželství bylo možno spatřovat v ustanovení na ochranu zájmů nezletilých dětí, případně i druhého manžela. Jednalo se o zavedení dočasných zápořádí rozvodu, které v českém právním řádu setrvávají doposud.³⁹ Nemohlo tedy dojít k situaci, že by i přesto, že je manželství nenapravitelně rozvráceno, byli manželé nuceni v tomto formálním svazku po neomezenou dobu setrvat.

Další novinkou bylo zavedení odlišného přístupu k rozvodu v situaci, kdy oba manželé s rozvodem souhlasili a byli s to se dohodnout i na dalších otázkách s rozvodem souvisejících, tedy *zavedení rozvodu smluveného*. V takovém případě platila domněnka rozvratu manželství a soud mohl manželství rozvést, aniž zjišťoval příčiny jeho rozvratu.⁴⁰

Od 1. 1. 2014 nabyl účinnosti občanský zákoník, v současné době aktuální právní předpis, do kterého bylo přesunuto i právo rodinné. Nová právní úprava v podstatě navázala na úpravu předchozí, avšak s několika změnami. V podrobnostech bude aktuální právní úprava, zejména úprava rozvodu smluveného, rozebrána v následujících kapitolách.

2.2 Předpoklady smluveného rozvodu

Jak již bylo řečeno výše, základním předpokladem pro rozvod smluvený je shodná vůle manželů dosáhnout rozvodu. Vedle ní však musí být splněny, a to kumulativně, níže rozebrané podmínky. Nesplnění některé z podmínek však nemá za následek nemožnost rozvodu, v takovém případě bude soud postupovat dle základní úpravy rozvodu, a bude tedy povinen zjišťovat příčiny rozvratu manželství.⁴¹

2.2.1 Délka trvání manželství

Zákon vyžaduje, aby manželství, které má být rozvedeno formou smluveného rozvodu, trvalo *nejméně jeden rok*. Jedná se jednak o reflexi zákonné definice manželství jako trvalého svazku muže a ženy, jednak o prostředek, jak předejít unáhleným či zcela neuváženým rozvodům.

³⁷ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s 31 - 33.

³⁸ Novela č. 91/1998 Sb. ze dne 3. 4. 1998

³⁹ Viz kapitola 1.5.2

⁴⁰ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s 35 - 36.

⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 457.

Podmínka ročního trvání manželství musí být splněna ke dni zahájení řízení o rozvodu manželství.⁴²

2.2.2 Absence manželského soužití

Další zákonnou podmínkou pro rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu je skutečnost, že spolu manželé *déle než šest měsíců nežijí*. Dle definice absence manželského soužití v § 758 občanského zákoníku spolu manželé nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství a alespoň jeden z manželů jej zjevně obnovit nechce. Nehraje při tom však roli, zda manželé vedou rodinnou domácnost.

Rodinnou domácností rozumíme společenství všech osob, které spolu trvale žijí a společně uhradují náklady na své potřeby. Těmito osobami mohou být pouze manželé, často je ale rodinná domácnost tvořena také dětmi manželů, ať už jejich společnými nebo dětmi jednoho z manželů, a nezávisle i rodiči manželů. Vést rodinnou domácnost však nepatří mezi povinnosti manželů, je zcela na jejich vůli, zda se rozhodnou žít společně či odděleně, každý ve vlastní domácnosti.⁴³

Od pojmu rodinná domácnost je třeba odlišit povinnost manželů žít spolu.⁴⁴ Manželské soužití je chápáno v tom smyslu, že manželé spolu sdílí volný čas, že žijí partnerským životem a podporují se jak po stránce osobní (psychické, sexuální), tak i materiální. Není tedy vyloučeno, že manželé takové osobní společenství tvoří, tzn. pravidelně se stýkají, komunikují spolu, vystupují jako partneři, podporují se, sdílí spolu své zájmy i potřeby, ovšem nebydlí ve společné domácnosti.⁴⁵ V případě, kdy manželé takové osobní společenství netvoří, přestože spolu mohou stále bydlet a podílet se na hrazení životních nákladů, se z manželství stává pouze jakýsi formální svazek a nemá-li ani jeden z manželů zájem jejich soužití obnovit, pak další trvání takového svazku samo o sobě postrádá smysl. Prokazování skutečnosti, že manželé spolu nežijí, je tedy jedním z nejdůležitějších tvrzení rozvádějících se manželů, z něž lze usuzovat na existenci rozvratu manželství.⁴⁶ Soud tuto skutečnost zjišťuje především na základě výsledku účastníků.

⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 458.

⁴³ Tamtéž, s. 78 - 79.

⁴⁴ Viz povinnosti a práva manželů v § 687 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 84.

⁴⁶ Tamtéž, s. 460.

2.2.3 Dohoda o poměrech k nezletilému dítěti

Dle § 755 odst. 3 občanského zákoníku soud nemůže manželství rozvést (jak v případě rozvodu smluveného, tak v případě klasického rozvodu), není-li rozhodnuto o poměrech nezletilého nesvéprávného dítěte pro dobu po rozvodu manželství. V případě, že rozvádějící se manželé tedy mají *společné nezletilé dítě, které nenabýlo plné svéprávnosti*, je třeba k návrhu na rozvod manželství doložit soudem schválenou dohodu rodičů o poměrech k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu manželství. Je třeba zdůraznit, že jestliže má rozvod proběhnout formou rozvodu smluveného, nepostačuje autoritativní rozhodnutí soudu, ale musí jít o formu dohody manželů.⁴⁷

Takovou dohodu schválí soud péče o nezletilé v samostatném řízení. Podmínka doložení dohody o poměrech k nezletilému dítěti má velký procesní význam, protože v podstatě ustanovuje samostatný typ řízení ve věcech péče o nezletilé, které v sobě zahrnuje nejen řízení o výchově nezletilého, ale i řízení o jeho výživě a řízení o styku s dítětem.⁴⁸

2.2.3.1 Obsah dohody o poměrech k nezletilému dítěti

Rodiče se tedy musí dohodnout zejména na tom, kdo bude mít dítě v péči, v jaké výši budou rodiče přispívat na výživu dítěte a případně kdy a v jakém rozsahu se bude druhý rodič s dítětem stýkat.

Rodičovská odpovědnost náleží ze zákona každému rodiči. Obsah rodičovské odpovědnosti je vymezen v § 858 občanského zákoníku jako povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, zajišťování jeho výchovy a vzdělání, určení místa bydliště dítěte, jeho zastupování, spravování jeho jmění a v neposlední řadě v udržování osobního styku s dítětem. Bez udržování osobního styku s dítětem si lze jen těžko představit výkon ostatních z rodičovské odpovědnosti vyplývajících práv a povinností. Je třeba si uvědomit, že udržování osobního styku není jen právem, ale i povinností jak rodičů, tak dítěte.

Nežijí-li rodiče spolu, respektive plánují-li rozvod manželství, je nutné, aby bylo rozhodnuto o osobní péči o dítě v době po rozvodu manželství. Dle § 907 občanského zákoníku rozlišujeme tři formy péče o dítě: péči *individuální, střídavou a společnou*.

Individuální osobní péčí se rozumí situace, kdy je jeden z rodičů primárním pečovatelem, se kterým žije dítě v rodinné domácnosti. Druhému rodiči, tedy rodiči, který

⁴⁷ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655 - 975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 757, bod 25.

⁴⁸ SVOBODA, Karel. Komentář k rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 11. 2015, 10 Co 325/2015. *Soudní rozhledy*, 2016, č. 2, s. 50.

primárním pečovatelem není, zůstávají zachována všechna práva a povinnosti z rodičovské odpovědnosti, tedy i právo na pravidelný osobní styk s dítětem, a co se týče výživy dítěte, je povinen plnit svoji vyživovací povinnost vůči dítěti k rukám pečujícího rodiče. Zvolí-li si rodiče tuto formu péče o dítě, musí se dohodnout na pravidlech osobního styku primárně nepečujícího rodiče s dítětem a výši výživného, které bude primárně nepečující rodič plnit k rukám rodiče primárně pečujícího. Individuální péče má nepopíratelnou výhodu v tom, že má dítě jasně daný jeden domov, způsobilý vytvořit dítěti stálé a pevné zázemí. Nevýhodu lze naopak spatřovat v tom, že je velmi těžké a pro všechny zúčastněné psychicky velmi náročné učinit rozhodnutí, který z rodičů by měl být primárním pečovatelem. V úvahu musí být brán dle § 907 odst. 2 občanského zákoníku zejména zájem dítěte a potažmo jeho vloh, schopnosti, jeho citové vazby jak k rodičům, tak i k prarodičům, sourozencům a dalším osobám dítěti blízkým, dále také výchovné schopnosti rodičů, jakož i schopnost vytvořit stálé výchovné prostředí a v neposlední řadě je třeba zhodnotit, který z rodičů o dítě řádně dbal a pečoval doposud.

Střídavou osobní péčí rozumíme osobní péči o dítě jak matky, tak otce v určitých intervalech. Intervaly mohou, ale nemusí být stejně dlouhé. V praxi se může jednat u malých dětí o intervaly v řádu dní, u dětí starších pak spíše týdnů či měsíců. Střídavá péče může mít různé formy, v praxi se může blížit individuální osobní péči s velmi rozsáhlým stykem primárně nepečujícího rodiče. Lze si však představit, že střídavá péče je pro rodiče přijatelnější variantou než individuální péče rodiče druhého, neboť v nich nevyvolává pocit, že o své dítě „přišli“. Na druhou stranu střídavá péče na rodiče klade velké nároky co se týče společné domluvy, společné koncepce výchovy a zcela jistě v zájmu dítěte není, aby se střídavá péče zvrtila v soupeření rodičů o přízeň dítěte. Není vyloučeno, aby dítě zůstalo například v původní společné rodinné domácnosti a střídali se naopak rodiče u dítěte. Vždy je ale třeba pečlivě posoudit zájem a blaho dítěte. Každé dítě má odlišné potřeby a zejména u malých dětí či dětí se zdravotními obtížemi odborníci preferují stabilní zázemí, které dá dítěti jistotu a stálý domov.

Třetí formou osobní péče o dítě je péče společná. Jedná se o situaci, kdy se pro dítě rozvodem v podstatě nic nemění a o dítě nadále osobně pečují oba rodiče společně. V praxi se jedná o nepříliš využívaný institut, neboť situace po rozvodu rodičů, zejména vzhledem k odlišnému bydlišti, obvykle neposkytuje prostor pro takové řešení. Společnou péči o dítě si lze jako vhodné řešení představit například v situaci, kdy má dítě půl roku před osmnáctými narozeninami, tedy ve velmi brzké době nabyde zletilosti a rodiče se dohodnou, že do nabytí

zletilosti jejich dítěte zůstanou bydlet ve společné domácnosti, přestože dojde k rozvodu manželství.⁴⁹

Jak již bylo zmíněno výše, kromě toho, který z rodičů bude mít dítě v osobní péči a jaký bude případně rozsah osobního styku druhého rodiče s dítětem, je třeba vyřešit i otázku týkající se vyživovací povinnosti rodiče k dítěti. Vyživovací povinnost vzniká mezi rodiči a dětmi ze zákona (§ 910 občanského zákoníku) a dokud žijí oba rodiče i dítě ve společné rodinné domácnosti, podílí se rodiče společně i na výživě dítěte přirozeně a dítěti se dostává stejné životní úroveň jako jeho rodičům. Problém nastává, přestanou-li rodiče vést společný život a chystají-li se k rozvodu manželství. Dítě má na shodnou životní úroveň jako jeho rodiče zákonný nárok (§ 915 odst. 1 občanského zákoníku), což se může v praxi stát problematickým zejména v případě, kdy je dítě svěřeno primárně do péče toho z rodičů, který má příjmy výrazně nižší než rodič o dítě primárně nepečující. Bude-li trávit dítě většinu času u rodiče, který má výrazně nižší příjem než druhý rodič, je zřejmé, že životní úroveň dítěte nebude dosahovat stejné úrovně jako před rozvodem rodičů. Dítě má však nárok podílet se na životní úrovni rodiče s vyšším příjmem, a právě tato potencionální nerovnost by měla být řešena stanovením výživného. Je třeba si uvědomit, že primárně pečující rodič se na výživě dítěte podílí při každodenních záležitostech, jako je příprava jídla pro dítě, svačin do školy, vyšší spotřeba energie v domácnosti, návštěva lékaře, přeprava do školy a podobně. I tyto položky je samozřejmě třeba při určování výživného pro dítě zahrnout.

Rozhodnou-li se rodiče pro péči střídavou, neznamená to, že by se nemohli dohodnout na placení výživného. Situace může být velmi podobná jako při primární péči jednoho z rodičů. V případě, kdy budou intervaly péče obou rodičů shodné, budou v podstatě shodné i náklady související s každodenní péčí o dítě. Stále je však třeba mít na paměti, že by dítě mělo mít stejný životní standart u obou rodičů a má-li jeden z rodičů životní standart vyšší, měl by tento rozdíl opět být vyrovnán pomocí institutu výživného.⁵⁰

V případě společné péče rodičů je situace odlišná, neboť se pro dítě rozvodem v podstatě nic nemění, stále žije s oběma rodiči a lze předpokládat, že se nezmění ani životní standart jak rodičů, tak potažmo dítěte.

Při určování výše výživného je dle § 913 občanského zákoníku třeba přihlížet k odůvodněným potřebám a majetkovým poměrům dítěte, stejně jako ke schopnostem,

⁴⁹ Viz HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 227 - 228.

⁵⁰ CÍZLOVÁ, Denisa. *Stanovení výše vyživovací povinnosti u jednotlivých druhů péče o nezletilé děti* [online]. epravo.cz, 11. července 2019 [cit. 14.11.2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/stanoveni-vyse-vyzivovaci-povinnosti-u-jednotlivych-druhu-pece-o-nezletile-deti-109600.html>>.

možnostem a majetkovým poměrům rodiče. Odůvodněné potřeby dítěte se mění a vyvíjí s jeho věkem. Rozumíme jimi jak potřeby hmotné, jako například hračky, ošacení, školní potřeby, sportovní pomůcky, tak potřeby nehmotné, kam můžeme zařadit vzdělání, kulturní a duševní rozvoj, rekreaci a podobně. Nepatří sem pouze pravidelné výdaje, ale také výdaje nahodilé, vyskytující se například v době prázdnin, dovolené nebo naopak nemoci.⁵¹ Výživné nemá pouze charakter spotřební, neboť právní úprava (§ 917 občanského zákoníku) výslovně umožňuje tvorbu úspor z výživného. Tedy v případě, kdy by výživné mělo být nadměrné vzhledem k aktuální potřebě dítěte, není nutné výživné snižovat, ale je možné je uspořít pro potřeby budoucí. Dále je třeba posoudit jaké schopnosti a možnosti rodič má, co se jeho příjmů týče. Schopnosti lze chápat jako kategorii subjektivní, rozumíme jimi například vzdělání, manuální zručnost nebo pracovní návyky, možnosti pak jako kategorii objektivní, těmi jsou například věk, zdravotní stav, ale také situace na trhu práce, možnost dojíždět za prací do jiného regionu, počet vyživovaných dětí a podobně. Poslední posuzovanou kategorií jak u dítěte, tak u rodiče, budou jejich majetkové poměry. Do této kategorie spadá například vlastnictví nemovitostí, výnosy z akcií, ale také luxusní auta, drahé sportovní vybavení, umělecké sbírky. Majetkovou situaci na obou stranách je tedy vždy třeba posuzovat komplexně.⁵² Při určování konkrétní výše výživného lze využít doporučující tabulku Ministerstva spravedlnosti ČR, která si klade za cíl sjednotit rozhodovací činnost soudů. V tabulce jsou děti rozděleny do kategorií dle jejich věku, potažmo důležitých životních milníků jako je například nástup do školy. Ke každé jednotlivé kategorii je pak určeno procentuální rozmezí, které určuje, jakou část z čistého příjmu rodiče by mělo výživné tvořit. U dětí do pěti let věku se částka pohybuje mezi jedenácti a patnácti procenty čistého příjmu rodiče, u dospělých dětí pak může dosahovat až pětadvaceti procent.⁵³ Je třeba zdůraznit, že institut výživného je především projevem zásady solidarity, vzájemné pomoci a ochrany slabší strany a, jak vyplývá z obecných zásad soukromého práva, v žádném případě nesmí být zneužit či vykládán v rozporu s dobrými mravy.

Pokud rodiče v budoucnu najdou lepší způsob řešení než na kterém se dohodli původně a který jim soud schválil, rozhodnou se praktikovat jinou formu péče o děti, změny se potřeby dítěte a tím i rozsah vyživovací povinnosti, upraví se četnost a způsob, jak bude realizován styk dítěte s nepečujícím rodičem a shodnou-li se na těchto otázkách, nemusí se obracet na soud,

⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1058 - 1059.

⁵² Tamtéž, s. 1060.

⁵³ *Doporučující tabulka pro stanovení výše výživného* [online]. justice.cz, opatrovnická agenda, 13. září 2018 [cit. 14.11.2019]. Dostupné na <<https://justice.cz/web/msp?clanek=opatrovnicka-agenda>>.

aby novou dohodu schválil.⁵⁴ Dodržování dohody nepodléhá žádnému autoritativnímu dohledu a v případě, že rodiče upraví své jednání dle aktuální situace a nedojde k žádným rozporům, nikdo nebude řešit nesoulad jednání s jejich dohodou původní, soudem schválenou. V případě, že by naopak k rozporům došlo, je možno se na základě § 475 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZŘS“) obrátit na soud znova a žádat změnu rozhodnutí s ohledem na změnu poměrů. K tomu ostatně může soud přistoupit i bez návrhu.

2.2.3.2 Procesní aspekty schválení dohody o poměrech k nezletilému dítěti

Schválení dohody o poměrech k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu manželství podléhá procesní úpravě v ZŘS v rámci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.⁵⁵ Co se týče příslušnosti soudu, věcně příslušným bude dle § 4 odst. 2 ZŘS vždy soud okresní, místní příslušnost je zde dána výlučnou, a to obecného soudu nezletilého, čímž rozumíme soud, v jehož obvodu má nezletilý bydliště. Smyslem dané úpravy je, aby o nezletilém vždy rozhodoval soud, který má o něm a jeho rodině nejvíce informací.⁵⁶ Všechna řízení péče soudu o nezletilé tedy spadají pod stejný místně příslušný soud, určený dle bydliště nezletilého. V případě rozvodu manželství je ale dle § 383 ZŘS místně příslušný soud, v jehož obvodu měli poslední společné bydliště manželé (bydlí-li zde alespoň jeden z manželů). Není tedy vyloučeno, že o poměrech k nezletilému dítěti bude rozhodovat jiný soud než ten, který bude rozhodovat o rozvodu manželství. V případě řízení ve věcech péče soudu o nezletilé má však soud dle § 5 ZŘS vždy pravomoc delegovat případ na soud jiný, je-li to v zájmu nezletilého.

Účastníky řízení jsou vždy oba rodiče a dítě zastoupeno kolizním opatrovníkem, kterým je zpravidla OSPOD.⁵⁷ Soud dohodu schvaluje rozsudkem, jehož účinky nastávají právní mocí rozsudku o rozvodu manželství.⁵⁸ K obsahu dohody se vždy vyjadřuje právě kolizní opatrovník dítěte a soud zkoumá, zda je dohoda v souladu se zájmem dítěte. Pokud by tomu tak nebylo, soud dohodu schválit nemusí a rozhodne o poměrech k dítěti autoritativně. V tomto případě však již není splněna podmínka soudem schválené dohody manželů o poměrech k nezletilému dítěti a soud tedy, jak bylo řečeno výše, nemůže přistoupit k rozvodu manželství formou

⁵⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*, 2016, č. 1, s. 12.

⁵⁵ § 466 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 452 – 453.

⁵⁷ Orgán sociálněprávní ochrany dětí, § 469 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 453.

rozvodu smluveného, ale musí postupovat dle klasické úpravy rozvodu, a tedy zjišťovat i příčiny rozvratu manželství.⁵⁹

Vzhledem k tomu, že účinky rozsudku, kterým soud dohodu schvaluje, nastávají až právní mocí rozsudku o rozvodu manželství, může nastat situace, kdy mezi vyhlášením rozsudku a nastoupením jeho účinků uplyne značná doba. Změní-li se během této doby poměry, měl by na to soud rozhodující o rozvodu manželství reagovat a před svým rozhodnutím znova odkázat na soud opatrovnický, aby změnil své rozhodnutí. Může dokonce nastat situace, kdy se poměry změni natolik, že se rozhodnutí o péči o nezletilé dítě stane neúčinným. K tomuto závěru dospěl Krajský soud v Hradci Králové, když ve svém rozhodnutí uvedl: „*Jestliže po právní moci rozhodnutí, jímž byla upravena práva a povinnosti rodičů k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu, dojde k obnovení všech funkcí soužití rodičů ve vztahu k nezletilému dítěti, stane se toto rozhodnutí neúčinným.*“⁶⁰ Jednalo se o případ, kdy došlo k zastavení řízení o rozvod manželství a soužití manželů bylo obnoveno. Po uplynutí pěti let byl však návrh na rozvod manželství podán znova. Soud dospěl k názoru, že v takovém případě nepostačuje pouhá změna původního rozhodnutí opatrovnického soudu o péči o nezletilé děti, ale musí být vydáno rozhodnutí nové, protože původní rozhodnutí obnovením manželského soužití pozbylo účinnosti.

Co se týče opravných prostředků, proti schválené dohodě se nemohou odvolat rodiče, ale odvolání dítěte prostřednictvím kolizního opatrovníka zákon nevylučuje (§ 476 ZŘS). Podání žaloby pro zmatečnost a žaloby na obnovu řízení zákonem nijak omezeno není, dovolání však v tomto případě dle § 30 ZŘS podat nelze.

2.2.4 Dohody o vypořádání majetkových vztahů

Manželé se dále musí dohodnout také na vypořádání vzájemných majetkových vztahů. To je podstatným rozdílem oproti řízení o klasickém rozvodu, kde nejsou majetkové vztahy rozvádějících se manželů řešeny vůbec a jsou ponechány samostatnému nezávislému řízení.

Zákon vyžaduje předložení dvou, případně tří dohod, a to o úpravě majetkových poměrů, bydlení a popřípadě výživného pro dobu po rozvodu, to vše v jedné listině. Tyto dohody vyžadují písemnou formu s ověřenými podpisy smluvních stran. Lze využít i formy notářského zápisu, jakožto formy přísnější. Notářský zápis má nespornou výhodu v tom, že se

⁵⁹ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655 - 975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 757, bod 26.

⁶⁰ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 10. 7. 2018, sp. zn. 26 Co 155/2018

jedná o veřejnou listinu, jejímž obsahem se soud není povinen dále zabývat, navíc je k notářskému zápisu možné připojit doložku přímé vykonatelnosti.⁶¹

Nebude-li se jednat o formu notářského zápisu, je soud naopak povinen se obsahem dohod zabývat. Nelze předpoklady smluveného rozvodu považovat za naplněné, pokud se budou dohody zjevně přičít dobrým mravům, zákonu, či porušovat veřejný pořádek. Ke zdánlivosti nebo absolutní neplatnosti takového právního jednání soud přihlíží ex offio. Řízení o rozvod manželství je však ovládáno zásadou projednací, a tak soud aktivně nezkoumá skutečnosti, které manželé soudu nepředloží. Nebude se například zabývat otázkou, zda manželé neopomněli vypořádat část společného jmění. Zjistí-li však soud přesto nějaký rozpor či nedostatek, je povinen o tom manžele poučit a vyzvat je k doplnění. Dále bude soud zkoumat, zda jsou splněny požadavky na formu dohod, tedy minimálně písemná forma s ověřenými podpisy.⁶² Nebudou-li formální požadavky splněny, nelze považovat za splněné ani předpoklady k smluvenému rozvodu.

2.2.4.1 Dohoda o úpravě majetkových poměrů

Úprava majetkových poměrů je velmi obecnou formulací, z povahy věci však plyne, že se bude jednat zejména o vypořádání společného jmění manželů (dále jen „SJM“), a to jako celku, protože to rozvodem manželství zaniká. Výjimku tvoří případy, kdy mezi manželi existoval režim oddělených jmění nebo pokud bylo již dříve společné jmění manželů zrušeno soudem. Není ale vyloučeno, že si v rámci takové dohody manželé vypořádají i závazky plynoucí z podílového spoluvlastnictví, případně další obdobné závazky.⁶³

Účinky smlouvy o vypořádání SJM nastávají právní mocí rozsudku o rozvodu manželství, tzn. ke dni zániku SJM. Zákon výslovně řeší i období od podpisu smlouvy právě do její účinnosti, a to tak, že se manželé mohou dohodnout, jakým způsobem budou v daném přechodném období nabývat práva a zavazovat se k povinnostem – nedohodnou-li se, platí pro ně ustanovení o SJM dle § 735 občanského zákoníku pouze přiměřeně. Pokud chtějí manželé vypořádat SJM za trvání manželství, zásadně je třeba dohody v písemné formě (§ 739 občanského zákoníku). Jedná-li se ale o dohodu pro účely smluveného rozvodu, zákon výslovně stanoví požadavek písemné formy smlouvy s úředně ověřenými podpisy.⁶⁴

⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 459.

⁶² MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 757, bod 44 - 47.

⁶³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 458 - 459.

⁶⁴ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655 - 975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 757, bod 30.

Okamžik uzavření smlouvy o vypořádání SJM zásadně nemá vliv na její platnost. Zákon umožňuje takovou smlouvu bez nějakých omezení uzavřít před zánikem SJM, není tedy vyloučeno, že si manželé upraví majetkové poměry pro případ rozvodu dříve, než mezi nimi vůbec nějaký konflikt vznikne. Co ale na platnost takové smlouvy vliv mít může, je její účel. Pokud je účelem smlouvy upravit majetkové poměry pouze pro případ smluveného rozvodu, je vhodné to do smlouvy výslovně uvést. V takovém případě, nedojde-li k dohodě rozvádějících se manželů o dalších skutečnostech a je-li tedy třeba přistoupit ke klasické formě rozvodu, smlouva nenabude účinnosti. Smluvený rozvod je tedy nutno pojmut jako samostatnou odkládací podmínku účinnosti smlouvy.⁶⁵

2.2.4.2 Dohoda o úpravě bydlení

Další záležitost, která musí být vyřešena před podáním návrhu na rozvod manželství, je bydlení manželů po rozvodu. Jedná se především o vypořádání právního titulu bydlení.⁶⁶ Cílem této dohody je tedy smírné vypořádání práv bydlení, která vznikla z důvodu manželství.⁶⁷

V případě, že manželé mají rodinnou domácnost v domě nebo bytě, který je součástí SJM, a vlastníky nemovitosti jsou tedy oba manželé, bude vlastnictví dané nemovitosti předmětem vypořádání majetkových poměrů dle dohody o úpravě majetkových poměrů. Samostatné vyřešení majetkových vztahů k nemovitosti však nepostačuje, je nutno vyřešit i faktické užívání domu či bytu po rozvodu. Zabrání se tak následným žalobám o vyklizení nemovitosti a posuzování práva náhradního bydlení druhého manžela.⁶⁸

V případě, že má jeden z manželů výhradní právo, jiné než závazkové, umožňující bydlení v domě nebo bytě, kde se nachází rodinná domácnost, vzniká zde druhému z manželů právo bydlení ex lege, a to na základě § 744 občanského zákoníku. Typicky se bude jednat o výhradní vlastnické právo, lze si ale představit například i věcné břemeno odpovídající právu bydlení. V takovém případě nemusí být nemovitost, k níž má výhradní právo jeden z manželů, předmětem dohody o vypořádání majetkových poměrů, i zde je však třeba se předem shodnout na faktickém užívání nemovitosti v době po rozvodu manželství.

Konečně může nastat i situace, kdy má jeden z manželů nájemní či jiné obdobné závazkové právo k domu nebo bytu, kde se rodinná domácnost nachází. V takovém případě vzniká ze zákona manželům společné nájemní (či jiné obdobné závazkové) právo. § 745

⁶⁵ Tamtéž, bod 32.

⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 459.

⁶⁷ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 757, bod 37.

⁶⁸ Tamtéž.

občanského zákoníku však umožňuje se od takové úpravy odchýlit a ujednat si jiné řešení dané situace. Ať už manželé společné nájemní právo mají či nemají, i v této situaci je třeba do budoucna vyřešit kde který z manželů bude nadále bydlet.

Jestliže manželé již za trvání manželství nevedou rodinnou domácnost, tedy žijí odděleně každý v domácnosti vlastní, nebudou na tomto stavu pravděpodobně po rozvodu chtít nic měnit. I v takovém případě je však třeba vzhledem k zákonné dikci uzavřít formální dohodu.

Naopak může nastat situace, že manželé z důvodu urychlení rozvodu mechanicky uzavřou dohodu, že budou nadále oba bydlet ve stejné nemovitosti i po rozvodu manželství. V takovém případě zcela jistě nedochází k naplnění účelu zákonné úpravy, ovšem je na vůli manželů, jakým způsobem se na následném bydlení dohodnou, a jen těžko si lze představit, jak takovým mechanickým dohodám zabránit.⁶⁹ Způsobů, jak bydlení po rozvodu manželství vyřešit, je mnoho a zákon, jak vyplývá z §§ 768 a 769 občanského zákoníku, vždy preferuje vzájemnou dohodu manželů.

2.2.4.3 Dohoda o výživném rozvedeného manžela

Poslední dohodou, o které zákon hovoří jako o předpokladu k smluvenému rozvodu, je dohoda o výživném mezi rozvedenými manžely. Nejedná se však o obligatorní součást předkládaných smluv. To lze dovést jednak z dikce § 757 odst. 1 písm. c) občanského zákoníku,⁷⁰ který stanoví „...pokud se manželé dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, svého bydlení a popřípadě výživného...“, jednak z dřívější judikatury, vztahující se ke znění původní úpravy, §24a zákona o rodině, které bylo v této otázce nepřesné. Nejvyšší soud ve svém stanovisku vymezil, že písemná smlouva pro účely smluveného rozvodu upravující vyživovací povinnost není obligatorní součástí předkládaných smluv a není-li otázka vyživovací povinnosti řešena, nelze dovozovat, že se manželé mlčky dohodli, že vůči sobě vyživovací povinnost po rozvodu nemají.⁷¹

Otázku, zda rozvedený manžel nárok na výživné má či nemá, upravuje § 760 občanského zákoníku. Obecně se předpokládá, že se po rozvodu manželství postará každý rozvedený manžel sám o sebe. Vyživovací povinnost tedy tvoří určitou výjimku a vznikne pouze v případě, že budou splněny zákonné předpoklady. Základním předpokladem je *neschopnost sám se živit*, respektive stav odkázanosti na výživu, mající *původ v manželství* nebo v souvislosti s ním. Jedná se o určitý projev odpovědnosti ekonomicky silnějšího manžela za

⁶⁹ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655 - 975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 757, bod 37.

⁷⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 459.

⁷¹ Stanovisko NS ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. Cpjn 19/2007

to, co se bude dít s druhým manželem po rozvodu za situace, že důvody neschopnosti manžela sám se po rozvodu živit mají souvislost s předchozím manželstvím.⁷² Naopak neexistuje-li souvislost mezi neschopností sám se živit a předchozím manželstvím, nelze druhého manžela nutit k odpovědnosti za takový stav. Statusový poměr mezi manželi rozvodem zaniká a s ním zásadně zanikají i související práva a povinnosti včetně povinnosti vyživovací. Co je obsahem pojmu „neschopnost sám se živit mající původ v manželství“ je v judikatuře otázkou řešenou velmi často. Typicky půjde o situaci, kdy jeden z manželů pečuje o dítě, které vyžaduje stálou péči nebo jeden z manželů trpí nemocí, která mu znemožňuje živit se sám. Přičemž samo o sobě není důležité, zda manžel pobírá sociální dávky, ale zda tyto dávky postačují na úhradu manželových životních potřeb.⁷³ Při posouzení schopností manžela sám se živit nelze přihlížet pouze k jeho výdělečným schopnostem a možnostem, ale na základě § 913 občanského zákoníku je třeba přihlídnout také k jeho majetkovým poměrům. Vždy však v rámci úvahy, zda a do jaké míry je manželova výživa zajištěna z jeho vlastního majetku, je soud povinen přihlídnout i celkovým poměrům rozvedeného manžela a k druhu a účelu majetku. Nelze na manželovi bez dalšího žádat prodej majetku, který mu slouží k zajištění přiměřeného životního standardu.⁷⁴ Jiří Grygar v komentáři k občanskému zákoníku upozorňuje, že ani důvodová zpráva k občanskému zákoníku, ani jiná literatura dostatečně nerozlišuje mezi situacemi, kdy vznik stavu neschopnosti sám se živit má původ v manželském soužití a kdy původ v manželském soužití nemá. Přitom vyřešení této otázky je velmi důležité, neboť se jedná o podmínku vzniku nároku na výživné.⁷⁵ Vrátime-li se k příkladům výše, péče o společné dítě, které vyžaduje stálou péči, nepochybně původ v manželství mít bude. Co se týče onemocnění jednoho z manželů, zde už původ problému tolik jednoznačný není, obzvláště v situaci, kdy došlo k onemocnění již před uzavřením manželství. Grygar ve svém komentáři též pokazuje na dosud opomíjenou souvislost nároku na výživné po rozvodu manželství s tvrdostní klauzulí ve prospěch druhého manžela. Soud totiž manželství nerozvede v případě, že by byl „rozvod v rozporu se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství“ (§ 755 odst. 2 písm. b) občanského zákoníku). Tato souvislost je vztahována především k vážné nemoci manžela, když je uvedeno,

⁷² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 465.

⁷³ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. 8. 1976, sp. zn. 1 Cz 55/76

⁷⁴ Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 13. 12. 1967, sp. zn. 5Co 425/67

⁷⁵ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655 - 975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 760, bod 8.

že domáhá-li se manžel výživného od druhého manžela pro dobu po rozvodu manželství, měl by rovněž tvrdit, z jakého důvodu se nedomáhal zachování manželství, přičemž musel vědět, že mu rozvodem manželství vznikne citelná ekonomická újma.⁷⁶

Přestože je kritérium neschopnosti se samostatně živit mající původ v manželství splněno, je třeba ještě posoudit *spravedlnost* povinnosti platit výživné bývalému manželovi. Jedná se o určitý morální korektiv, velmi podobný rozporu s dobrými mravy, a nelze-li na manželovi výživné spravedlivě požadovat, vyživovací povinnost nevzniká.

Co se týče rozsahu vyživovací povinnosti, zákon užívá pojem „*přiměřená výživa*“, který nijak dále nespecifikuje. Z povahy věci se jedná o plnění omezenější, než je nárok na stejnou životní úroveň mezi manžely za trvání manželství, zároveň je ustálenou judikaturou dovozeno, že se nejedná pouze o pokrytí potřeb zcela nezbytných.⁷⁷

Nárok na vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely tedy vzniká ex lege při splnění výše zmíněných zákonných podmínek. Z toho vyplývá, že ani v případě negativního ujednání o vyživovací povinnosti nelze v budoucnu odepřít její vymáhání, v takové situaci by však bylo třeba prokázat změnu poměrů. Ustanovení o neexistenci vyživovací povinnosti se tedy jeví vhodnější než úplná absence takové dohody. Mohou nastat i situace, kdy v době rozhodování soudu o rozvodu manželství okolnosti zakládající nárok na výživu známy nebyly, avšak později vyšly najevo. Vždy ale bude muset jít o okolnosti, které mají svůj původ v době, kdy manželství ještě trvalo.⁷⁸

Zákonodárce tedy v ustanovení o dohodě o výživném rozvedeného manžela naráží na situaci, kdy manželé o vyživovací povinnosti vědí, a v tom případě předpokládá jejich domluvu i v tomto směru. Mají-li manželé za to, že vyživovací povinnost pro dobu po rozvodu manželství není dána, nemají povinnost tuto otázku ve svých dohodách nijak upravovat.⁷⁹

Nárok na výživné však, jak vyplývá z § 763 občanského zákoníku, vždy zaniká uzavřením nového manželství (popřípadě registrovaného partnerství).

⁷⁶ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 760, bod 11 - 13.

⁷⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 466.

⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 459.

⁷⁹ MELZER, Filip, TÉGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655 - 975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016, § 757, bod 40 - 42.

2.3 Tvrdoštní klauzule ve prospěch nezletilého dítěte

Rozvod manželství rodičů se nepochybně projeví i ve sféře zájmů jejich dětí. Přestože mezi manžely již došlo k vzájemnému odcizení, přestali žít jako partneři, přestali se vzájemně podporovat, trávit spolu volný čas, sdílet své potřeby a problémy a jejich manželství se stalo pouze formálním svazkem, děti stále cítí lásku a náklonost k oběma rodičům. Až na výjimečné situace si lze jen těžko představit, že by rozvod manželství byl jednoznačně v zájmu dítěte.

Nicméně existuje-li v případě rozvodu manželství, dle dikce § 755 odst. 2 písm. b), *rozpor se zájmy nezletilého dítěte daný zvláštními důvody*, soud nesmí manželství rozvést. Na tuto právní úpravu je vhodné v souvislosti s rozvodem smluveným upozornit, neboť se jedná o právní úpravu aplikovatelnou i v případě, že se oba manželé na rozvodu a otázkách s ním souvisejících dohodnou. Jinými slovy, i v případě, že rozvádějící se manželé splní všechny zákonné předpoklady pro smluvený rozvod, může nastat situace, kdy soud právě kvůli ochraně zájmu nezletilého dítěte manželství nerozvede.

Ochrana zájmů nezletilých dětí v souvislosti se zápovědí rozvodu byla poprvé zavedena zákonem o právu rodinném z roku 1949. Zákon tehdy ukládal soudu při rozvodu manželství přihlížet k zájmům nezletilých dětí. Od tzv. velké novely zákona o rodině z roku 1998 je ochrana nezletilých dětí ještě zvýšena a rozvod manželství v případě rozporu se zájmy nezletilého dítěte zákon přímo zakazuje. Rozpor se zájmy dítěte však musí být dán zvláštními důvody, kterými rozumíme zejména invaliditu dítěte či jeho postižení, ať už fyzické či psychické. Z povahy věci nelze manžele, jejichž návrhu na rozvod manželství nebylo vyhověno, nijak donutit, aby v případě, že je manželství fakticky rozvráceno, plnili vzájemné povinnosti osobní povahy. Ochrana zájmů dítěte je zabezpečena toliko majetkově, a to v rámci nároku na stejnou životní úroveň obou manželů po dobu trvání manželství.⁸⁰ Nestane se tak, že by dítěti, které bylo svěřeno do osobní péče jednoho z bývalých manželů, byly vlivem rozvodu manželství výrazně zhoršeny například možnosti nadstandartní zdravotní péče či speciálního bydlení.

Je zřejmé, že zákonodárce měl na mysli společné děti manželů, a tuto právní úpravu tedy nelze aplikovat v případě, že se jedná o dítě, jehož rodičem je pouze jeden z manželů.⁸¹ Co se týče délky trvání této klauzule, je aplikovatelná, jak vyplývá ze zákonné dikce, pouze do doby, než dítě nabyde zletilosti či svéprávnosti.

⁸⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 450.

⁸¹ Tamtéž, s. 451.

2.4 Procesní aspekty smluveného rozvodu

Význam institutu manželství, zvláště pak důsledků jeho ukončení, klade na právní regulaci speciální nároky, které je nutné reflektovat i v úpravě povahy procesní. Rozvod manželství je obvykle emočně vypjatá a psychicky velmi náročná situace. Jedná se o legitimní řešení krize mezi manžely a je obecně známo, že se průběh rozvodového řízení bezprostředně promítá do porozvodových vztahů mezi bývalými manžely. Vzhledem k výše zmíněnému obsahuje procesní úprava rozvodu manželství mnoho odlišností od klasického sporného nalézacího soudního řízení.

Právním předpisem upravujícím procesní stránku rozvodu manželství je zákon o zvláštních řízeních soudních, tzv. „ZŘS“.⁸² Jedná se o procesní předpis upravující v něm taxativně vyjmenovaná řízení, který je ve vztahu subsidiarity k občanskému soudnímu řádu (dále jen „OSŘ“).⁸³ Jinými slovy, otázky, které nejsou upraveny v ZŘS, je třeba řešit pomocí OSŘ. ZŘS stanoví i tzv. zbytkovou subsidiaritu, tedy je-li určitý institut komplexně upraven v OSŘ, ale ZŘS tuto úpravu doplňuje, je třeba užít OSŘ i ZŘS vedle sebe.⁸⁴

V české právní úpravě rozhoduje o rozvodu manželství výlučně soud,⁸⁵ přičemž je řízení o rozvod manželství považováno za řízení sporné s prvky řízení nesporného. Rozvodové řízení má charakter tzv. *iudicia duplex*, tedy řízení, ve kterém postavení navrhovatele není dáno aktivní věcnou legitimací svědčící pouze jemu, ale předstížením druhého z účastníků, jemuž by aktivní věcná legitimace svědčila také.⁸⁶

Rozvodu smluvenému neodpovídá zvláštní řízení, výše zmiňovaná procesní úprava náleží jak rozvodu smluvenému, tak základní hmotněprávní úpravě rozvodu manželství. Zjistí-li tedy soud v průběhu řízení, že nejsou splněny předpoklady pro rozvod smluvený, nic mu nebrání plynule v řízení pokračovat dle základní úpravy rozvodu. Stejně tak lze v průběhu řízení přejít k variantě rozvodu smluveného, splní-li manželé dodatečně předpoklady.

2.4.1 Zahájení řízení

Řízení o rozvod manželství je zahajováno výlučně na návrh. Obecně postačí návrh jednoho z manželů, u smluveného rozvodu pak zákon předpokládá společný návrh obou manželů,

⁸² Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

⁸³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁴ MACKOVÁ, Alena, MUŽIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 30.

⁸⁵ Na rozdíl od zahraničních právních úprav (například Nizozemí, Dánsko, Portugalsko), kde se můžeme setkat s tzv. rozvodem administrativním, tedy rozvodem, o němž rozhodují správní úřady, případně notáři.

⁸⁶ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Řízení o rozvod manželství: obecně o řízení – pravomoc, pojetí řízení* [online]. bulletin-advokacie.cz, 24. února 2015 [cit. 18. 11. 2019]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/rizeni-o-rozvod-manzelstvi-obecne-o-rizeni-pravomoc-pojeti-rizeni>>.

případně umožňuje druhému z manželů se k návrhu připojit. Připojí-li se k návrhu druhý z manželů, soud postupuje dle § 384 ZŘS jako by byl podán návrh společný. Možnost podat společný návrh, stejně jako specifické označení účastníků „manžel“ a „manželka“ (nikoliv „žalobce“ a „žalovaný“) zabraňuje nucenému kontradiktornímu postavení účastníků,⁸⁷ které vzhledem k existující dohodě mezi manžely jak na samotném rozvodu manželství, tak na otázkách s rozvodem souvisejících, není žádoucí. V případě, že by jeden z manželů vzal svůj návrh zpět, případně odvolal připojení se k návrhu, soud bude v řízení dle § 387 ZŘS pokračovat, avšak nemůže postupovat formou smluveného rozvodu. V takové situaci musí soud postupovat jako v případě klasického rozvodu a zjišťovat příčiny rozvratu, neboť není splněna zásadní podmínka smluveného rozvodu, a to souhlas obou manželů s rozvodem manželství. Nikdo jiný než manželé není oprávněn návrh podat.

V případě podání společného návrhu je možné, aby byli oba manželé zastoupeni stejným advokátem. Nepochybně tím dochází ke snižování nákladů řízení, jeho celkové hospodárnosti a rychlosti, je však otázkou, nakolik je takový postup v souladu se zákazem kolize zájmů dle zákona o advokacii.⁸⁸ Je zřejmé, že v případě, kdy jeden z manželů odvolá připojení se k návrhu nebo vezme návrh na zahájení řízení zpět, musí být zastoupení týmž advokátem ukončeno.⁸⁹

Návrh musí být podán k věcně i místně příslušnému soudu. Věcně příslušným bude vždy dle § 3 odst. 1 ZŘS soud okresní, místní příslušnost je v § 383 ZŘS výslovně určená, a to tak, že existují tři subsidiárně použitelná pravidla. Místně příslušný bude soud, v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště v České republice, bydlí-li v obvodu tohoto soudu alespoň jeden z manželů. Není-li takového soudu, je příslušný obecný soud manžela,⁹⁰ který nepodal návrh na rozvod manželství, a nelze-li použít ani toto hledisko, pak obecný soud manžela, který návrh na rozvod manželství podal.

Co se týče obsahových náležitostí návrhu, musí být splněny jak náležitosti obecné dle § 42 OSŘ, tak náležitosti zvláštní dle § 385 ZŘS. Obecnými náležitostmi rozumíme označení soudu, kterému je podání určeno, dále je třeba označit kdo podání činí, které věci se podání týká a co sleduje, je třeba jej podepsat a datovat. Mezi zvláštní náležitosti potom spadá označení

⁸⁷ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. s 193.

⁸⁸ Viz § 19 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁹ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Řízení o rozvod manželství: obecně o řízení – pravomoc, pojetí řízení* [online]. bulletin-advokacie.cz, 24. února 2015 [cit. 18.11.2019]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/řízení-o-rozvod-manželství-obecně-o-řízení-pravomoc-pojetí-řízení>>.

⁹⁰ Obecný soud fyzické osoby určíme zásadně dle jejího bydliště, podrobněji viz § 85 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

jména, příjmení a bydliště účastníků (tedy manželů), popřípadě i jejich zástupců, vyličení rozhodujících skutečností (tedy tvrzení, že jsou splněny předpoklady pro rozvod manželství formou rozvodu smluveného popsáné v kapitole 2.2), označení důkazů, jichž se manželé dovolávají, a z návrhu musí být patrné, čeho se manželé domáhají (tedy rozvodu manželství). Písemné důkazy, jichž se manželé dovolávají, jsou povinni dle § 79 OSŘ k návrhu v listinné či elektronické podobě připojit.

Návrh na zahájení řízení o rozvod manželství je zpoplatněn částkou 2 000 Kč.⁹¹

2.4.2 Průběh řízení

Řízení o rozvod manželství vykazuje mnohé odlišnosti i ve svém průběhu. Co se týče přípravy jednání, ZŘS v obecných ustanoveních vylučuje nařízení přípravného jednání⁹² a využití institutu kvalifikované výzvy,⁹³ tedy právních institutů, které mají při nečinnosti účastníka řízení za následek fikci uznání nároku. Manželství tedy nelze rozvést rozsudkem pro uznání. Potřebuje-li soud osobní účast manželů při přípravě řízení, může využít nařízení tzv. jiného soudního roku dle § 18 ZŘS, přizvat k němu manžele a zjistit tak jejich stanoviska.

§ 389 ZŘS výslovně zakotvuje v rozvodovém řízení obligatorní nařízení soudního jednání spojené s výsledkem manželů. Tato povinnost vychází z povinnosti soudu pokusit se o smíření manželů a také z hmotněprávní úpravy smluveného rozvodu, která vyžaduje, aby soud zkoumal, zda je tvrzení manželů o existenci rozvratu manželství a záměru dosáhnout rozvratu pravdivé.⁹⁴ Je otázkou, na kolik je v případě smluveného rozvodu, tedy rozvodu, s nímž oba manželé souhlasí a jsou schopni se dohodnout na řešení všech s rozvodem souvisejících otázek, takový postup potřebný. Ostatně předchozí právní úprava v tomto ohledu nedávala jasnou odpověď a praxe českých soudů byla nejednotná.⁹⁵ Od samotného výsledku účastníků soud může upustit, pokud by jeho provedení bylo spojeno s velkými obtížemi. Těmi rozumíme zejména okolnosti, na jejichž základě není možné v dohledné době očekávat, že výslech bude proveditelný (např. dlouhodobě neznámý pobyt manžela, porucha zdraví znemožňující výslech apod.).⁹⁶ Osobní účast na soudním jednání bývá pro účastníky nepříjemnou záležitostí a už tak emočně náročná situace se stává o to více stresující. Za situace, kdy jsou oba manželé v otázce rozvodu manželství ve shodě se nařizování jednání a výslech obou manželů jeví jako zbytečný

⁹¹ Položka 4 odst. 1 písm. c) přílohy k zákonu č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, sazebník poplatků

⁹² Viz § 114c zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁹³ Viz § 114b zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁴ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s 196.

⁹⁵ Tamtéž, s 185.

⁹⁶ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 739.

formalismus. Některé soudy vychází z tzv. zbytkové subsidiarity ZŘS (viz výše) a aplikují vedle ZŘS i OSŘ, který v § 115a umožňuje, aby k projednání věci samé nebylo nařízeno jednání, jestliže ve věci lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí. Zároveň soudu nic nebrání, aby účastníka dle § 20 odst. 3 ZŘS vyzval k vyjádření se o určitém procesním návrhu s připojením doložky, že nevyjádří-li se do určité lhůty, bude se mít za to, že s návrhem souhlasí. Pokud tedy jsou splněny podmínky k projednání věci bez jednání dle OSŘ, je dovozováno, že za účelem rozhodnutí v případě smluveného rozvodu, pokud nejsou dány důvody pro nevyhovění návrhu, není nutné ani nařizovat ústní jednání.⁹⁷ Takový postup je však zcela v rozporu se zněním důvodové zprávy k ZŘS, která uvádí: „*S ohledem na nejednotný výklad aplikace ustanovení 115a občanského soudního řádu staví nová právní úprava najisto, že řízení o rozvod manželství není možné vést bez nařízení jednání k projednání věci samé. S ohledem na společenský význam institutu manželství, povinnost soudu usilovat o smíření manželů a vést je k odstranění příčin rozvratu je soud povinen účastníky předvolat k jednání a provést jejich výsledky.*“⁹⁸ Shodně uvádí i Jiří Grygar v komentáři k zákonu o zvláštních řízeních soudních, že již dříve vyšší soudy dovozovaly povinnost nařízení jednání ve věcech rozvodu manželství (tu však soudy prvního stupně v případě smluveného rozvodu příliš nerespektovaly) a v současné úpravě zákon staví povinnost nařízení soudního jednání jejím výslovným zakotvením najisto. Současně však uvádí, že v případě, kdy je podán společný návrh na rozvod manželství, podpisy manželů na návrhu jsou úředně ověřeny, kdy ono úřední ověření podpisů má apriori odstranit pochyby soudu, že jsou oba účastníci s obsahem návrhu skutečně seznámeni, a účastníci nemají společné nezletilé děti, není reálný důvod postup soudu projednáním věci bez nařízení jednání blokovat.⁹⁹ S tímto názorem se ztotožňuje v komentáři k zákonu o zvláštních řízeních soudních i Karel Svoboda, který uvádí, že: „*Z § 757 odst. 1 OZ je zřejmé, že kategorický požadavek, aby v řízení o rozvod došlo k výsledku obou manželů, se neuplatní v rozvodovém řízení, které probíhá tzv. nesporným způsobem. Při splnění podmínek pro tzv. nesporný rozvod manželství soud provede výsledek účastníků jen tehdy, když na základě důkazů, které jsou obsahem spisu, je důvod se domnívat, že rozvod by mohl být v rozporu se zvláštním zájmem nezletilého dítěte*

⁹⁷ WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Řízení o rozvod manželství: obecně o řízení – pravomoc, pojetí řízení* [online]. bulletin-advokacie.cz, 24. února 2015 [cit. 18.11.2019]. Dostupné na <<http://www.bulletin-advokacie.cz/řízení-o-rozvod-manželství-obecně-o-řízení-pravomoc-pojetí-řízení>>.

⁹⁸ Důvodová zpráva k § 389 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁹ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 665.

*účastníků, a výslech rodičů by mohl přispět k objasnění této skutečnosti.*¹⁰⁰ Navíc mohou soudci prvostupňových soudů projednávat společné návrhy na rozvod manželství bez nařízení jednání s vědomím, že v případě, kdy bude společnému návrhu na rozvod manželství vyhověno, je odvolání nepřipustné, stejně tak je nepřipustné dovolání, žaloba pro zmatečnost či na obnovu řízení a k vyšším soudům se tak pravděpodobně případ vůbec nedostane. Takový postup však může představovat důvod pro případnou kárnou zodpovědnost soudců.¹⁰¹

Je-li jednání nařízeno a navrhovatel, respektive oba navrhovatelé se bez řádné a včasné omluvy k jednání nedostaví, soud řízení na základě § 391 ZŘS zastaví. Z obecné části ZŘS vyplývá, že v rozvodovém řízení nelze rozhodnout rozsudkem pro zmeškání, jak je tomu u klasických sporných řízení. Vzhledem k zásadě hospodárnosti řízení by však soudy neměly zastavovat řízení okamžitě při jednání, ale měly by reflektovat možné prodlevy při zpracování administrativních záležitostí, jednání odročit a během následujících dní se ujistit, zda omluva opravdu nepřišla, a ušetřit tak účastníky následného odvolacího řízení. Posouzení řádnosti a včasnosti omluvy závisí zásadně na úvaze soudu. Důvody nedostavení se nemusí být pouze objektivní povahy, ale též povahy subjektivní, kdy například nečekaný emočně obtížně zvladatelný stav nedovolil jednomu z manželů účast na jednání. Pro posouzení řádnosti omluvy je třeba lidského přístupu, citu a empatie, na druhou stranu je nutné rozeznat hranici, kdy se jedná o cílené protahování řízení.¹⁰² Zákonná úprava dále umožňuje manželům navrhnout tzv. klid řízení (§ 392 ZŘS). Pokud nastal klid řízení, řízení se přerušuje a soud v něm může pokračovat pouze na návrh, který lze podat nejdříve po uplynutí lhůty tří měsíců od přerušování řízení.

Z hlediska dokazování platí v řízení o rozvod manželství kombinace zásady projednací a zásady vyšetřovací. Obecně soud postupuje dle zásady projednací, tj. zásadně provádí pouze manžely navržené důkazy. Jiné důkazy může provést jen je-li to třeba ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Do vyhlášení prvostupňového rozsudku je třeba uvést veškeré důkazy, neboť v rozvodovém řízení se uplatní zásada koncentrace dle OSŘ, která ke konci prvostupňového řízení navozuje tzv. skutkový stop stav a nové okolnosti lze v odvolacím řízení uvádět jen ve výjimečných případech.¹⁰³ V případě zjištění zájmů nezletilých dětí, pro které nemůže být manželství rozvedeno, se ale použije na základě § 390 ZŘS zásada

¹⁰⁰ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 739.

¹⁰¹ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 665.

¹⁰² Tamtéž, s. 669.

¹⁰³ Viz § 119a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů a § 397 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

vyšetřovací a soud se tedy nesmí omezit pouze na navržené důkazy, ale je sám zodpovědný za řádné zjištění skutkového stavu a za tím účelem může provést i jiné než důkazy manžely navržené. Pro zjištění zájmů nezletilých dětí se neuplatní ani výše zmíněná zásada koncentrace a nové skutečnosti a důkazy týkající se zájmů nezletilých dětí lze uvádět i v řízení odvolacím.

V rozsudku, kterým soud vysloví rozvod manželství, musí také dle § 393 ZŘS poučit o právu manžela, který při sňatku přijal příjmení druhého manžela, přijmout zpět své původní příjmení.

2.4.3 Opravné prostředky

Proti rozsudku o rozvodu manželství je obecně přípustné odvolání. Bylo-li však vyhověno společnému návrhu na rozvod manželství, odvolání dle § 395 ZŘS přípustné není. Jinými slovy, vyhová-li soud návrhu na smluvený rozvod, proti takovému rozsudku se posléze odvolat nelze. Co se týče dokazování v odvolacím řízení, právní úprava koresponduje s kombinací projednací a vyšetřovací zásady (viz výše) a v § 397 ZŘS umožňuje uvádět nové skutečnosti a důkazy pouze v případě, že mají být zjištěny zájmy nezletilého dítěte. V ostatních případech se uplatní princip neúplné apelace a nova mohou být uplatněna jen ve výjimečných případech dle podmínek § 205a OSŘ.

Jiné opravné prostředky, jako je dovolání, žaloba pro zmatečnost či žaloba na obnovu řízení jsou v rozvodovém řízení vyloučeny (§§ 30 odst. 1 a 398 ZŘS). Taková právní úprava je projevem důležitosti právní jistoty a s tím souvisejících možností změn ve statusových věcech manželských.¹⁰⁴

¹⁰⁴ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 675.

3 Rozvod na principu shodného projevu vůle v evropských souvislostech

Rodinné právo obecně je v rámci Evropy upraveno velmi různorodě, avšak určité snahy o sblížení, tedy tzv. europeizaci rodinného práva vnímat lze. Hodnoty, na kterých právní úpravy rodinného práva leží, jsou evropským zemím společné. Jedná se především o úctu k člověku, jeho soukromému a rodinnému životu, ale i k jeho svobodě, cti, důstojnosti a autonomii vůle. Silně je vnímána i zásada solidarity a ochrana slabší strany, zejména pak zájmu a blaha dítěte. Tyto hodnoty se prolínají judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a ovlivňují tak tvorbu, interpretaci a aplikaci rodinněprávních norem evropských zemí.¹⁰⁵ Vedle těchto hodnot je třeba zmínit akademické aktivity, které si kladou za cíl harmonizaci rodinného práva. Od roku 2001 funguje Komise pro evropské rodinné právo, o jejíchž aktivitách bude pojednáno v kapitole 3.1. Za zmínku stojí také modelový zákoník rodinného práva, který byl vytvořen právě členem Komise pro evropské rodinné právo, profesorem Schwenzrem. Jedná se o ucelenou úpravu rodinného práva včetně procesních aspektů, při jejímž vytváření bylo využito nejen poznatků o evropských právních úpravách získaných při spolupráci v rámci komise, ale také inspirace mimoevropskými právními úpravami, konkrétně kanadskou, australskou a novozélandskou. Modelový zákoník rodinného práva je však pouhou strukturou a nechává prostor pro doplnění zákonodárcům daného státu.¹⁰⁶

Co se týče rozvodu manželství, ve všech evropských úpravách je rozvod manželství umožněn, přičemž koncepce a principy, na kterých rozvod manželství leží, stejně jako rozvodové důvody, se v jednotlivých úpravách liší. Některé právní úpravy kladou více důraz na autonomii vůle manželů a rozvod manželství umožňují bez větších překážek. Příkladem takového přístupu může být Španělsko, kde v návrhu na rozvod manželství není třeba uvádět žádný důvod, postačí, že si jeden z manželů nepřeje v manželství setrvat. Jediným předpokladem pro rozvod manželství je zde přitom délka jeho trvání, a to alespoň tři měsíce. Ani tato podmínka však nemusí být splněna, pokud je průkazně ohrožen život, tělesná integrita, svoboda, mravní integrita či sexuální svoboda navrhovatele nebo dítěte manželů.¹⁰⁷ Naopak složitější právní úpravu rozvodu nalezneme například v Rakousku (viz kapitola 3.2). Ostatně, jak již bylo zmíněno výše, pouhá dohoda manželů nestačí ani v České republice.

¹⁰⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 347.

¹⁰⁶ SCHWENZER, Ingeborg, DIMSEY, Mariel. *Model Family Code*. Antwerp - Oxford: Intertax, 2006, s. V - VI.

¹⁰⁷ *Rozvod – Španělsko* [online]. e-justice.europa.eu, 5. dubna 2018 [cit. 21.11.2019]. Dostupné na <https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-es-cs.do?member=1>.

Obecně se v evropských právních úpravách lze setkat v podstatě se třemi základními důvody rozvodu manželství. Rozlišujeme rozvod manželství na základě *viny*, *rozvratu* a *dohody* manželů. Rozvod na základě vyslovení viny na rozvodu, případně na rozvratu manželství je nejstarší formou právní úpravy rozvodu. Vyslovení viny má zpravidla důsledky projevující se ve vyživovací povinnosti mezi bývalými manželi a v jejich celkovém majetkovém vypořádání. V dnešní době se s vyslovením viny na rozvodu manželství lze setkat například v již zmiňovaném Rakousku (viz kapitola 3.2). Obvyklejšími rozvodovými důvody v současných evropských úpravách jsou rozvrat manželství a dohoda manželů. Rozvrat manželství je objektivní skutečnost, která se zjišťuje buďto pomocí prokazování příčin rozvratu, nebo pomocí doložení určité doby, po kterou spolu manželé nežijí. Délka absence soužití manželů se v různých právních úpravách liší, pohybuje se v rozmezí tří měsíců až čtyř let. Při rozvodu na základě dohody manželů se neprokazují jiné důvody, avšak zpravidla se je třeba dohodnout na řešení právních následků rozvodu a často rozvod dohodou manželů není připuštěn v případě, kdy mají manželé společné nezletilé děti.¹⁰⁸ Přestože ne všechny evropské právní úpravy nabízejí rozvod manželství na základě dohody, zjednodušená forma rozvodového řízení v případě, kdy oba manželé s rozvodem souhlasí a jsou schopni se dohodnout na řešení jeho důsledků, se objevuje téměř ve všech evropských zemích.

Nezřídka se v evropských právních úpravách vyskytují také tzv. tvrdostní klauzule, zapovídající rozvod v případě, že by to bylo v rozporu s důležitými zájmy druhého manžela či nezletilého dítěte manželů. V souvislosti s rozvodem se souhlasem obou manželů není překážka rozporu s důležitými zájmy manžela příliš relevantní, neboť v tomto případě druhý manžel žádné překážky rozvodu nenamítá. Naopak ochrana zájmů nezletilých dětí se jeví jako velmi důležitý aspekt takového rozvodu. Rozvod manželství rodičů je pro dítě nepochybně velkým zásahem do jeho života a je ve veřejném zájmu, aby byly otázky týkající se péče o dítě po rozvodu náležitě řešeny.

Co se týče orgánu rozhodujícího o rozvodu manželství, ve většině případů je jím soud. Lze se však setkat i s tzv. administrativním rozvodem, kdy může za splnění určitých podmínek o rozvodu rozhodnout správní orgán. 3.1

3.1 Principy evropského rodinného práva

Jak již bylo zmíněno výše, kromě společných hodnot lze v rámci evropského rodinného práva spatřovat i akademické aktivity s cílem harmonizace rodinného práva v Evropě. V roce 2001

¹⁰⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 110 - 111.

byla vytvořena Komise pro evropské rodinné právo (tzv. CEFL), jež je tvořena experty na rodinné právo napříč evropskými zeměmi. Její snahy vedly k vytvoření čtyř knih principů. Jedná se o oblasti právní úpravy rozvodu manželství a výživného mezi rozvedenými manžely, rodičovské odpovědnosti, manželských majetkových poměrů a právních poměrů nesezdaných párů.¹⁰⁹

Vzhledem k tomu, že rodinné právo je velice úzce navázáno na dané kulturní prostředí, cílem komise bylo především vytvoření společného základu („*common core*“) rodinného práva, který vychází ze společných znaků většiny evropských právních úprav a má potenciál stát se zdrojem inspirace pro tvorbu a aplikaci rodinného práva v budoucnu. Principy nejsou závazným právním dokumentem ani modelovým zákonem, který by měl být do národních právních úprav přijat, ale pouhými doporučeními, která by měla být inspirací při modernizaci jednotlivých evropských právních úprav.¹¹⁰

Z hlediska smluveného rozvodu je významná nejstarší kniha principů týkající se rozvodu manželství a výživného mezi rozvedenými manžely. Principy rozeznávají dva typy rozvodu, se souhlasem obou manželů a proti vůli jednoho z manželů. Rozvod se souhlasem obou manželů, který je upraven konkrétně v kapitole II těchto principů, bude níže rozebrán podrobněji.

Dle principů by měl jako důvod k rozvodu stačit souhlas obou manželů a neměla by být zásadně požadována ani žádná předchozí doba absence soužití manželů. Společný souhlas by měl být považován za dohodu mezi manžely o rozvodu jejich manželství. Taková dohoda může být vyjádřena buďto společným návrhem obou manželů, nebo návrhem jednoho z manželů, k němuž se druhý manžel připojí.¹¹¹ Souhlas obou manželů jako samostatný rozvodový důvod je projevem rostoucího významu svobodné vůle manželů v otázkách ukončení jejich manželství a důsledků z toho vyplývajících. Není tedy třeba zkoumat rozvrat manželství a jeho příčiny, neboť za nejdůležitější důvod k rozvodu by měl být považován právě souhlas manželů. Případný veřejný zájem, zejména zájmy dětí, by měly být relevantní pouze v rámci řešení důsledků rozvodu, nikoliv při rozhodování o rozvodu manželství jako takovém. Souhlas manželů však musí být chápán jako aktivní jednání, pouhá nečinnost, tedy neprojevení

¹⁰⁹ Podrobněji na ceflonline.net [cit. 22.11.2019]. Dostupné na <<https://ceflonline.net/>>

¹¹⁰ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, s. 2 - 3.

¹¹¹ Princip 1:4, BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, s. 27.

nesouhlasu druhého manžela, nemůže být pro rozvod manželství na základě dohody dostačující.¹¹²

Principy sice výslovně nedoporučují stanovení požadavku určité délky absence soužití manželů před podáním návrhu na rozvod, za to v některých případech stanovují jisté zvažovací období („*reflection period*“) po podání návrhu na rozvod, sloužící k promyšlení důsledků s rozvodem spojených a k případné dohodě na jejich řešení. Takovým případem je situace, kdy ke dni zahájení rozvodového řízení mají manželé dítě mladší šestnácti let. Jsou-li manželé mající dítě mladší šestnácti let schopni se dohodnout před návrhem na rozvod na otázkách souvisejících s rozvodem manželství (viz níže), je doporučená doba na rozmyšlenou tři měsíce. V situaci, kdy manželé takové dohody schopni nejsou, je doporučená doba na rozmyšlenou dvakrát delší, tedy šest měsíců. Dalším případem, kdy je doba na rozmyšlenou stanovena, jsou manželé, kteří nemají děti mladší šestnácti let a zároveň se nejsou schopni na řešení důsledků rozvodu dohodnout, v této situaci činí doba na rozmyšlenou opět tři měsíce. Konečně existují dvě varianty, kdy by se zvažovací období stanovovat nemělo. A to jsou-li manželé schopni se před podáním návrhu na rozvod dohodnout ohledně důsledků rozvodu a zároveň nemají dítě mladší šestnácti let. Stejně tak by neměla být doba na rozmyšlenou požadována v případě, že faktické soužití manželů již déle než šest měsíců neexistuje.¹¹³ Jedná se o situace, kdy zde není legitimní důvod rychlému rozvodu manželství bránit. Pojem neexistence faktického soužití („*factual separation*“) je dle komentáře k principům vykládán obdobně jako v českém právu. Není tedy rozhodující, zda manželé žijí v oddělených obydlích. Důležitějším kritériem pro posouzení neexistence faktického soužití je, zda spolu vedou manželský život a společnou domácnost,¹¹⁴ tedy zda fungují jako pár a vzájemně se podporují jak po materiální, tak citové stránce. Naopak výklad pojmu dítě (např. zda půjde jen o společné děti nebo i dítě jednoho z manželů) principy nechávají na jednotlivých národních právních úpravách.¹¹⁵

Manželé by se tedy buďto před podáním návrhu na rozvod nebo během daného období po podání návrhu měli dohodnout na otázkách ohledně rodičovské odpovědnosti (je-li to nutné, neboť ve spoustě evropských států, včetně České republiky, se obsah rodičovské odpovědnosti rozvodem zásadně nemění) včetně bydliště dítěte a styku s dítětem a na vyživovací povinnosti

¹¹² BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, s. 30 - 32.

¹¹³ Princip 1:5, BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, s. 33.

¹¹⁴ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, s. 53.

¹¹⁵ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, s. 35.

k dítěti. Dále na rozdělení majetku manželů a případně na vyživovací povinnosti mezi manžely po rozvodu manželství. Tyto dohody by měly být v písemné formě.¹¹⁶

Děti by však neměly být pouhým předmětem dohody, proto by měl o poměrech k dítěti v konečném důsledku rozhodovat kompetentní orgán, přičemž by měl brát v úvahu, dle právních předpisů daného státu přípustnou, dohodu manželů. Taková dohoda ovšem nesmí být v rozporu se zájmy dítěte. Je třeba také dostát závazku vyplývajícího z Úmluvy o právech dítěte¹¹⁷ a umožnit dítěti být v této věci slyšeno. Co se týče dohody o rozdělení majetku a o výživě mezi manžely po rozvodu manželství, příslušný orgán by zásadně neměl zasahovat do jejich obsahu, vždy by však měl přezkoumat platnost těchto dohod.¹¹⁸ Nedojdou-li manželé k dohodě ve výše zmíněných věcech, rozhodne o nich autoritativně příslušný orgán.¹¹⁹

Porovnáme-li platnou českou právní úpravu s principy evropského rodinného práva, zjistíme spoustu odlišností. Zásadním rozdílem je, že česká právní úprava, na rozdíl od principů, neumožňuje rozvod čistě na základě souhlasu obou manželů. Soud v každém případě zkoumá existenci jediného možného rozvodového důvodu, a to kvalifikovaného rozvratu manželství. Souhlas obou manželů s rozvodem ve spojení s dohodami ohledně poměrů k nezletilým dětem a majetkových poměrů pouze umožňuje jednodušší formu rozvodu, kdy soud nezkoumá příčiny rozvratu manželství. Co se týče návrhu na rozvod manželství, umožňuje česká právní úprava, shodně s principy, společný návrh manželů nebo návrh jednoho manžela, k němuž se druhý manžel připojí. Připojí-li se druhý z manželů, je postupováno jako by byl podán návrh společný. Další rozdíl můžeme spatřovat v ochraně nezletilých dětí. V České republice nelze manželství rozvést, nejsou-li předem vyřešeny poměry ke společným nezletilým dětem. V případě smluveného rozvodu se jedná o soudem schválenou dohodu rodičů. Principy shodně doporučují, aby děti nebyly pouhým předmětem dohody, ale aby o jejich poměrech rozhodoval kompetentní orgán s přihlédnutím k jejich názoru. Vyřešení poměrů k dítěti by však mělo být předmětem úpravy důsledků rozvodu, ne překážkou rozvodu jako takového. Principy neznají ani tzv. tvrdostní klauzuli ve prospěch dítěte. Právní úprava ohledně ostatních dohod, tedy dohody o majetkových poměrech mezi manžely a o případné vyživovací povinnosti v zásadě odpovídá principům. Soud zásadně nezkoumá obsah těchto dohod, zabývá se toliko jejich platností. Formu dohod však česká právní úprava požaduje přísnější. Nestací pouze jejich

¹¹⁶ Princip 1:6, BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, s. 37.

¹¹⁷ Čl. 12 Úmluvy o právech dítěte

¹¹⁸ BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, s. 48.

¹¹⁹ Princip 1:7, BOELE-WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerpen-Oxford: Intersentia, 2004, s. 43.

písemná forma, je třeba písemná forma kvalifikovaná, a to s úředně ověřenými podpisy. V podrobnostech je česká právní úprava rozebrána v předchozích kapitolách.

Lze tedy shrnout, že česká právní úprava principům v zásadních otázkách neodpovídá. Jedná se zejména o neexistenci rozvodu na principu dohody manželů a neumožnění rozvodu manželství v případě, kdy nejsou vyřešeny poměry ke společným nezletilým dětem, případně by rozvod manželství byl v rozporu s důležitými zájmy nezletilého dítěte. Česká republika klade více požadavků na rozvádějící se manžele a výrazněji zdůrazňuje trvalost manželského svazku, než doporučují principy. Nicméně v rámci Evropy existují právní úpravy, které na trvalost manželství kladou mnohem větší důraz a je otázkou daného kulturního prostředí a společenského konsenzu, jaká právní úprava je v konkrétní oblasti vhodná. Principy evropského rodinného práva si přitom kladou za cíl být společným základem při postupné modernizaci rodinného práva v evropských zemích.

3.2 Rakouská právní úprava

Stejně jako české, i rakouské právo rozumí pod pojmem rozvod zrušení manželství rozhodnutím soudu.¹²⁰ Hmotněprávní úprava rozvodu manželství je v Rakousku obsažena ve speciálním zákoně o manželství („*Ehegesetz*“). Procesněprávní úpravu pak nalezneme v civilním procesním řádu („*Zivilprozessordnung*“) a v případě rozvodu, s nímž oba manželé souhlasí, v zákoně o nesporných řízeních („*Außerstreitgesetz*“).

3.2.1 Přehled rozvodových důvodů

Rakouská právní úprava rozeznává rozvod na základě viny, na základě rozvratu manželství a rozvod se souhlasem obou manželů. Rozvrat manželství se však prolíná i ostatními důvody rozvodu, proto lze rakouskou právní úpravu považovat za smíšený systém.¹²¹

Rozvod na základě viny je institut, který současný český právní řád nezná. Obecně princip viny znamená, že manžel může požádat o rozvod manželství pouze v případě, že druhý z manželů vlastní vinou závažně porušil manželské povinnosti. Dle rakouské právní úpravy musí porušení manželských povinností vést k rozvratu manželství. Závažným porušením manželských povinností se pak rozumí zejména cizoložství či působení fyzického nebo psychického utrpení druhému manželovi. Rozvodu manželství na základě viny se však dle § 49 rakouského zákona o manželství¹²² nemůže domáhat, kdo sám vlastní vinou porušil manželské povinnosti, zejména zapříčinil-li se svým chováním o porušení povinností druhým manželem.

¹²⁰ KERSCHNER, Ferdinand. *Bürgerliches Recht, Band V, Familienrecht*. 2. vydání. Wien: Springer, 2002, s. 43.

¹²¹ Tamtéž, s. 44.

¹²² zákon č. 106/1938, ve znění pozdějších předpisů, *Ehegesetz*

Rozvrat manželství může být způsoben i objektivními skutečnostmi. Rakouská právní úprava umožňuje v §§ 50 – 54 zákona o manželství rozvod manželství v případě, kdy je příčinou rozvratu manželství duševní porucha nebo obdobné onemocnění, nakažlivá či odpor vzbuzující choroba, jejíž léčba je v dohledné době nemožná. V tomto případě není třeba prokazovat rozvrat manželství, ten zákonodárce předpokládá. Rozvod manželství z takových příčin je ale morálně problematický a je v rozporu se zásadou solidarity mezi manžely,¹²³ a proto je korigován tvrdostní klauzulí, která zakazuje rozvod manželství z těchto příčin v případě, kdy by jeho umožnění bylo z morálního hlediska nespravedlivé.

Dalším typem rozvodu dle rakouského práva je rozvod za situace, kdy spolu manželé již nevedou společnou domácnost („*Heimtrennung*“). Tím se rozumí, že nevedou společný život ani po ekonomické, ani po intimní stránce. Oddělené bydlení však není pro naplnění pojmu nezbytné, stejně jako není vyloučeno, že manželé žijí v oddělených domácnostech, ale přesto fungují jako partneři a vedou společný život.¹²⁴ Je rozlišováno mezi tříletou a šestiletou variantou. Nežijí-li spolu manželé po dobu alespoň tří let, může každý z nich požádat o rozvod manželství z důvodu hlubokého a nenapravitelného rozvratu manželství. Shledá-li však soud, že lze očekávat obnovení manželského soužití, manželství nerozvede. I zde je možné aplikovat tvrdostní klauzuli ve prospěch manžela, a to v případě, kdy manžel, který žádá rozvod, převážně zapříčinil rozvrat manželství a druhému manželu by byla způsobena rozvodem manželství těžší újma než manželu o rozvod žádajícímu při zachování manželství. Je však třeba zvážit další okolnosti, zejména délku trvání manželství, věk a zdravotní stav manželů, zájmy dětí i délku trvání zrušení společné domácnosti. Nežijí-li spolu manželé alespoň šest let, soud manželství rozvede dle § 55 rakouského zákona o manželství bez zkoumání existence jeho rozvratu. Rozvrat manželství se zde předpokládá a žádná tvrdostní klauzule není aplikovatelná.¹²⁵

Posledním typem rozvodu je rozvod se souhlasem obou manželů („*einvernehmliche Scheidung*“), který bude podrobněji rozebrán v následující kapitole.

3.2.2 Rozvod se souhlasem obou manželů („*einvernehmliche Scheidung*“)

Do rakouského právního řádu byla tato varianta rozvodu včleněna v roce 1978, tedy o dvacet let dříve než do právního řádu českého. Jedná se o typ rozvodu, kdy manželé mohou za splnění zákonem stanovených podmínek požádat o rozvod společným návrhem. Mezi tyto podmínky patří, že spolu manželé alespoň půl roku nežijí („*Aufhebung der ehelichen Lebensgemeinschaft*“), shodnou se na tom, že došlo k nenapravitelnému rozvratu manželství a

¹²³ KERSCHNER, Fredinand. *Bürgerliches Recht, Band V, Familienrecht*. 2. vydání. Wien: Springer, 2002, s. 48.

¹²⁴ Tamtéž, s. 49.

¹²⁵ Tamtéž, s. 50.

oba s rozvodem souhlasí. Rakouská právní úprava nevyžaduje, na rozdíl od úpravy české, minimální délku trvání manželství. Z povahy věci však vyplývá, že lze manželství rozvést nejdříve po půl roce jeho trvání. Pojem ukončení manželského soužití je v obou právních úpravách vykládán obdobně. Je třeba, aby byl manželský život ukončen jak po ekonomické, tak intimní stránce. Bydlení v oddělených domácnostech není pro naplnění pojmu rozhodné.¹²⁶ Dále musí být, stejně jako v úpravě české, vyřešeny důsledky rozvodu manželství. Rozdílná je však forma těchto dohod. Zatímco v České republice je nezbytné dosáhnout všech dohod před podáním návrhu na rozvod manželství, rakouská právní úprava umožňuje v § 10 zákona o manželství i dohodu ústně do protokolu v rámci soudního jednání o rozvodu manželství. Manželé se musí dle § 55a odst. 2 rakouského zákona o manželství dohodnout, stejně jako v České republice, na řešení svých majetkových poměrů včetně bydlení, případně vzájemné vyživovací povinnosti po rozvodu manželství a mají-li společné nezletilé děti, na poměrech k těmto společným dětem. Tím se rozumí dohoda ohledně hlavního bydliště dítěte, mají-li rodiče dítě ve společné péči, nebo dohoda o výhradní péči jednoho z rodičů. Dále rozsah osobního styku s dítětem a vyživovací povinnost k dítěti. Před předložením dohody ohledně poměrů ke společným nezletilým dětem jsou manželé povinni poradit se u příslušné osoby či organizace a skutečnost, že poradou absolvovali, doložit soudu (§ 95 odst. 1a rakouského zákona o nesporných řízeních¹²⁷). Všechny výše zmíněné dohody musí schválit soud. O poměrech ke společným nezletilým dětem však soud nerozhoduje v samostatném řízení, jak je tomu v úpravě české, ale jedná se o řízení v rámci rozvodu manželství.

Procesní stránka rozvodu se souhlasem obou manželů, na rozdíl od ostatních forem rozvodu manželství, je upravena v zákoně o nesporných řízeních („*Außerstreitgesetz*“). Na rozdíl od české právní úpravy tedy existuje speciální procesní úprava pro tzv. smluvený rozvod. V souladu s obecnou částí zákona o nesporných řízeních, konkrétně § 13 odst. 1 tohoto zákona, je řízení ve věci smluveného rozvodu, na rozdíl od české právní úpravy, ovládáno vyšetřovací zásadou. Příslušné k projednání věci (jak pro rozvod sporný, tak pro rozvod nesporný) je vždy rodinněprávní oddělení okresního soudu.¹²⁸ Co se týče návrhu na rozvod manželství, nabízí webové stránky veřejné správy přehledný formulář k vyplnění.¹²⁹ Chtějí-li se manželé nechat právně zastoupit, lze tak učinit pouze prostřednictvím advokáta, právní zastoupení však není povinné. Rakouská úprava, na rozdíl od české, v § 93 zákona o nesporných řízeních výslovně

¹²⁶ KERSCHNER, Fredinand. *Bürgerliches Recht, Band V, Familienrecht*. 2. vydání. Wien: Springer, 2002, s. 50.

¹²⁷ zákon č. 111/2003, ve znění pozdějších předpisů, *Außerstreitgesetz*

¹²⁸ KERSCHNER, Fredinand. *Bürgerliches Recht, Band V, Familienrecht*. 2. vydání. Wien: Springer, 2002, s. 53.

¹²⁹ *Antrag auf scheidung der ehe im einvernehmen* [online]. [cit. 29.11.2019]. Dostupné na <file:///C:/Users/Stream14/Downloads/Antrag_Scheidung_im_Einvernehmen.pdf>.

zakazuje zastoupení obou manželů jedním advokátem. Co se týče nařízení ústního jednání, rakouská právní úprava jej v § 94 téhož zákona stanovuje výslovně. Ani dle rakouské úpravy soud není vázán tvrzením účastníků ohledně existence rozvratu manželství a přísluší mu přezkum této skutečnosti.¹³⁰

3.3 Německá právní úprava

Rozvodem manželství se rozumí, stejně jako v právu českém, zrušení manželství rozhodnutím soudu.¹³¹ Hmotněprávní úpravu rozvodu manželství nalezneme v německém občanském zákoníku („*Bürgerliches Gesetzbuch*“ dále jen „*BGB*“), konkrétně v §§ 1564 – 1687 tohoto zákona. Co se týče procesní úpravy, řízení o rozvod manželství má speciální úpravu v §§ 121 a násl. zákona o řízení v rodinněprávních věcech („*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*“ neboli „*FamFG*“) a podpůrně v civilním soudním řádu („*Zivilprozessordnung*“ neboli „*ZPO*“).

3.3.1 Rozvodový důvod

Stejně jako v české právní úpravě existuje pouze jeden důvod pro rozvod manželství, a to rozvrat manželství. Pojem rozvrat manželství je vykládán obdobně jako v české úpravě. V § 1565 odst. 1 BGB je definován jako stav, kdy manželské soužití již neexistuje a nelze očekávat, že jej manželé obnoví. Ukončení manželského soužití je třeba chápat jako rozvrácení vnitřních vztahů mezi manžely a je třeba jej odlišovat od situace, kdy manželé žijí v oddělených domácnostech. Oddělené domácnosti sice mohou být jistým ukazatelem rozvratu manželství, lze si však dobře představit i fungující soužití manželů, kteří žijí odděleně. Stejně tak může nastat situace, kdy přetrvává společná domácnost manželů, přičemž soužití manželů jako vzájemně se podporujících partnerů bude ukončeno.¹³²

Co je oproti české právní úpravě rozdílné, je požadovaná minimální délka trvání odděleného žití manželů jeden rok. Česká právní úprava požaduje uplynutí určité doby od ukončení soužití manželů pouze v případě smluveného rozvodu. Dle německé právní úpravy, § 1565 odst. 2 BGB, neuplynul-li alespoň jeden rok od ukončení soužití manželů, lze manželství rozvést pouze v případě, kdy by další trvání manželství představovalo pro manžela žádajícího o rozvod nepřijatelnou tvrdost, a to pouze z důvodů na straně druhého manžela.

Dalším případem, kdy může být i přes existenci rozvratu manželství rozvod zapovězen, je aplikace tvrdostní klauzule dle § 1568 BGB. Dle německé úpravy, stejně jako české, nemůže

¹³⁰ RECHBERGER, Walter. *Außerstreitgesetz*. 2. vydání. Wien: Verlag Österreich, 2013, s. 309.

¹³¹ SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. 7. vydání. München: C.H.Beck, 1993, s. 133.

¹³² Tamtéž, s. 139.

být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmy nezletilých dětí nebo v rozporu se zájmy druhého manžela. Stejně jako v české právní úpravě musí takové zájmy dosahovat značné intenzity, avšak na rozdíl od české právní úpravy není tvrdostní klauzule ve prospěch druhého manžela nijak časově omezena.

V německé právní úpravě, na rozdíl od české, soud nemusí za každých okolností zkoumat existenci rozvratu manželství, na základě § 1566 BGB existují dvě situace, kdy se rozvrat manželství předpokládá. Nevyvratitelná domněnka rozvratu manželství se uplatní, žádají-li o rozvod oba manželé, případně se druhý z manželů k návrhu připojí (k rozvodu se souhlasem obou manželů podrobněji níže). Druhý případ nevyvratitelné domněnky rozvratu manželství je tříletá absence soužití manželů.

3.3.2 Rozvod se souhlasem obou manželů („*einverständliche Scheidung*“)

Německá právní úprava obsahuje institut rozvodu se souhlasem obou manželů od roku 1977. Základ právní úpravy nalezneme v § 1566 BGB, který stanoví nevyvratitelnou domněnku rozvratu manželství v případě, kdy spolu manželé alespoň jeden rok, tedy o půl roku déle než požaduje česká právní úprava, nežijí (k pojmu ukončení manželského soužití viz výše) a oba s návrhem na rozvod souhlasí. Na rozdíl od české právní úpravy tedy soud existenci rozvratu manželství dále nezkoumá. Stejně jako v české právní úpravě je předpokladem rozvodu i v případě, že s ním oba manželé souhlasí, rozvrat manželství a nejedná se tedy o rozvod na principu dohody manželů, nýbrž o rozvod na principu rozvratu manželství. Další předpoklady upravují procesní normy o řízení ve věcech rodinněprávních.¹³³

Stejně jako v české právní úpravě rozhoduje o rozvodu manželství soud. Příslušné k rozhodování jsou rodinné soudy, tedy speciální oddělení soudů okresních. Na rozdíl od české právní úpravy musí být návrh na rozvod manželství vždy podán prostřednictvím advokáta. Souhlasí-li druhý manžel s rozvodem manželství, není nutné, aby byl zastoupen dalším advokátem, avšak na základě § 114 německého zákona o řízení v rodinněprávních věcech bez zastoupení advokátem nemůže činit žádné jiné úkony než přijetí návrhu na rozvod a odvolání tohoto návrhu. I dle německé právní úpravy se koná ústní jednání. Řízení je ovládáno, na rozdíl od české úpravy, zásadou vyšetřovací. Ta je ale omezena pouze na skutečnosti, které svědčí ve prospěch zachování manželství s výjimkou aplikace tvrdostní klauzule ve prospěch manžela. Ta může být dle § 127 německého zákona o řízení v rodinněprávních věcech aplikována pouze v případě, že manžel předloží soudu skutečnosti svědčící pro její aplikaci.

¹³³ § 121 a násl. německého zákona o řízení v rodinněprávních věcech, *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*

Manželé se mohou předem dohodnout na řešení následků rozvodu manželství a řízení tím výrazně zjednodušit. Dohodnou-li se ohledně rodičovské odpovědnosti, osobního styku se společnými nezletilými dětmi a vyživovací povinnosti k nim a ohledně bydlení po rozvodu manželství, stačí tyto dohody předložit soudu a tyto otázky nebudou soudem dále zkoumány. Zda se manželé na těchto věcech dohodli, je dle § 133 německého zákona o řízení v rodinněprávních věcech třeba sdělit v návrhu na rozvod manželství. Na rozdíl od české právní úpravy tedy soud o poměrech k nezletilým dětem rozhodovat nemusí, je však povinen na základě § 128 odst. 2 německého zákona o řízení v rodinněprávních věcech ohledně otázek týkajících se nezletilých dětí manžele vyslechnout. Ne u všech právních následků však stačí pouhá soukromoprávní dohoda manželů. V případě dohody o vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely, převodu nemovitosti, obchodního podílu či vyrovnání přírůstku k majetku manželů německá právní úprava vyžaduje notářsky ověřenou listinu. Jsou-li tyto dohody předloženy v požadované formě společně s návrhem na rozvod manželství, soud se ani těmito otázkami dále zabývat nebude.¹³⁴ Zvláštním následkem rozvodu manželství je vyrovnání důchodového zaopatření. Jedná se o institut českému právu neznámý. Vychází z předpokladu, že pokud jeden z manželů není zaměstnaný například z důvodu péče o nezletilé dítě, není schopen získat nárok na stejně vysoké důchodové zaopatření jako pracující manžel, a proto musí být tyto nároky v případě rozvodu manželství vyrovnány. I o vyrovnání důchodového zaopatření lze uzavřít dohodu, soudu však přísluší přezkoumání jejího obsahu.¹³⁵ V případě, že se manželé na řešení výše zmíněných následků nedohodnou, bude projednání těchto věcí, na rozdíl od české právní úpravy, na základě § 137 německého zákona o řízení v rodinněprávních věcech spojeno s rozvodovým řízením a bude o nich rozhodnuto společně s rozvodem manželství. Nic však manželům nebrání v dohodě i během soudního řízení.

¹³⁴ BEEDEN, Volker. *Einvernehmliche Scheidung* [online]. Scheidung.de [cit. 3.12.2019]. Dostupné na <<https://www.scheidung.de/einvernehmliche-scheidung.html>>.

¹³⁵ Tamtéž.

Závěr

Během posledních desetiletí stoupá v evropské společnosti tolerance k rozvodům manželství, což se projevuje i na vývoji legislativy. Čím dál více se klade důraz především na vůli manželů, zda chtějí v manželství setrvat, a naopak hodnota trvalosti manželského svazku ustupuje. Přestože zdaleka ne všechny právní úpravy znají rozvod čistě na základě dohody, souhlas manželů s rozvodem je více či méně relevantní téměř ve všech evropských státech.

V České republice je právní úprava rozvodu ovládána principem kvalifikovaného rozvratu manželství, tudíž k rozvodu nestačí pouhá shoda manželů na ukončení manželství, ale musí být také prokázáno, že je manželství trvale, hluboce a nenapravitelně rozvráceno. Navíc se manželé musí shodnout nejen na vůli ukončit manželství, ale i na řešení z toho vyplývajících právních následků. Před rozvodem manželství musí být soudem rozhodnuto o schválení dohody o poměrech k jejich společným nezletilým dětem a chtějí-li využít varianty rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu, musí se též dohodnout minimálně na vypořádání společného jmění a bydlení po rozvodu manželství. I během rozvodového řízení je kladen důraz na aktivní zapojení manželů a je dáována přednost smírnému řešení všech konfliktů. Manželství není možné rozvést rozsudkem pro uznání či rozsudkem pro zmeškání, naopak výslech manželů je považován za velmi důležitý důkazní prostředek a dle současné právní úpravy by soud zásadně měl nařizovat v rámci řízení o rozvod manželství ústní jednání a vést manžele k jejich smíření.

Nicméně zůstává předmětem diskuzí, nakolik je takový postup v případě, kdy vůle obou manželů jednoznačně směřuje k rozvodu manželství, vhodný a zda se nejedná o přehnaný formalismus a pouhé proklamace důležitosti trvalosti manželského svazku. Principy evropského rodinného práva směřují k většímu respektování vůle manželů a doporučují umožnit rozvod i pouze z důvodu dohody manželů, přičemž řešení následků rozvodu by nemělo být pro samotný rozvod manželství překážkou. Avšak ve srovnávaných právních řádech, tedy v řádu rakouském i německém, existuje velmi podobná úprava smluveného rozvodu jako v právu českém. Je sice reflektována vůle manželů směřující k ukončení manželství, nicméně se v obou případech jedná o rozvod na principu rozvratu manželství a v obou případech je řešení následků rozvodu součástí rozvodového řízení a o rozvodu manželství tedy nebude rozhodnuto dříve, než budou vyřešeny jeho právní následky.

Lze uzavřít, že česká právní úprava rozvodu manželství, stejně jako rakouská a německá, patří spíše k těm konzervativnějším a stále klade velký důraz na trvalost manželského svazku a snahu o opětovné smíření manželů. Je především otázkou daného kulturního prostředí, jak se společnost a potažmo právní úprava dané oblasti k rozvodu manželství staví, nicméně si

nelze nevíšimnout rostoucí tolerance k rozvodu manželství, zjednodušování právní úpravy týkající se těchto otázek a s tím souvisejícího zvyšování podílu manželství končících rozvodem. Rozvod manželství se stal běžnou součástí života, a tím pádem velmi aktuálním právním tématem, které si zaslouží pozornost odborné veřejnosti.

Bibliografie

Monografie

- BOELE - WOELKI, Katharina a kol. *Principles of European Family Law Regarding Divorce and Maintenance Between Former Spouses*. Antwerpen - Oxford: Intersentia, 2004. 170 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 355 s.
- KERSCHNER, Fredinand. *Bürgerliches Recht, Band V, Familienrecht*. 2. vydání. Wien: Springer, 2002. 105 s.
- SCHWAB, Dieter. *Familienrecht*. 7. vydání. München: C.H.Beck, 1993. 383 s.
- SCHWENZER, Ingeborg, DIMSEY, Mariel. *Model Family Code*. Antwerp - Oxford: Intersentia, 2006. 257 s.
- ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013. 336 s.

Odborné články

- HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, s. 29.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*, 2016, č. 1, s. 12.
- SVOBODA, Karel. Komentář k rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 11. 2015, 10 Co 325/2015. *Soudní rozhledy*, 2016, č. 2, s. 50.

Internetové zdroje

- BEEDEN, Volker. *Einvernehmliche Scheidung* [online]. scheidung.de [cit. 3.12.2019]. Dostupné na <<https://www.scheidung.de/einvernehmliche-scheidung.html>>.
- ceflonline.net [cit. 22.11.2019]. Dostupné na <<https://ceflonline.net/>>
- CÍZLOVÁ, Denisa. *Stanovení výše vyživovací povinnosti u jednotlivých druhů péče o nezletilé děti* [online]. epravo.cz, 11. července 2019 [cit. 14. 11. 2019]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/stanoveni-vyse-vyzivovaci-povinnosti-u-jednotlivych-druhu-pece-o-nezletile-deti-109600.html>>.
- Doporučující tabulka pro stanovení výše výživného* [online]. justice.cz, opatrovnická agenda, 13. září 2018 [cit. 14.11.2019]. Dostupné na <<https://justice.cz/web/msp?clanek=opatrovnicka-agenda>>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Rozvod – Španělsko [online]. e-justice.europa.eu, 5. dubna 2018 [cit. 21.11.2019]. Dostupné na https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-es-cs.do?member=1.

Rozvod u notáře? [online]. nkr.cz, 4. 10. 2018 [cit. 9. 12. 2019]. Dostupné na https://www.nkr.cz/vasi-notari/detail/239_540-rozvod-u-notare.

Úhrnná rozvodovost v letech 1950 – 2018 [online]. czso.cz, 24. 6. 2019 [cit. 9. 12. 2019]. Dostupné na <https://www.czso.cz/csu/czso/uhrnna-rozvodovost-v-letech-1950-2018>.

WIPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Řízení o rozvod manželství: obecně o řízení – pravomoc, pojetí řízení* [online]. bulletin-advokacie.cz, 24. února 2015 [cit. 18.11.2019]. Dostupné na <http://www.bulletin-advokacie.cz/řízení-o-rozvod-manzelstvi-obecne-o-řízení-pravomoc-pojeti-řízení>.

Komentářová literatura

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655 – 975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 1349 s.

MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016. 858 s.

MELZER, Filip, TĚGL Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Svazek IV, § 655-975 a související společná a přechodná ustanovení. Praha: Leges, 2016. 991 s.

RECHBERGER, Walter. *Außerstreitgesetz*. 2. vydání. Wien: Verlag Österreich, 2013. 919 s.

Zákony

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Rakouský zákon o manželství, zákon č. 106/1938, ve znění pozdějších předpisů, *Ehegesetz*

Rakouský zákon o nesporných řízeních, zákon č. 111/2003, ve znění pozdějších předpisů, *Außerstreitgesetz*

Německý občanský zákoník, *Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 24 des Gesetzes vom 20. November 2019 (BGBl. I S. 1724) geändert worden ist*

Německý zákon o řízení v rodinněprávních věcech, *Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit vom 17. Dezember 2008 (BGBl. I S. 2586, 2587), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 15. August 2019 (BGBl. I S. 1294) geändert worden ist*

Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 10. 8. 1976, sp. zn. 1 Cz 55/76

Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 13. 12. 1967, sp. zn. 5 Co 425/67

Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 9. 11. 2015, sp. zn. 10 Co 325/2015

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. Cpjn 19/2007

Shrnutí / Summary

Diplomová práce se zabývá právní úpravou rozvodu se souhlasem obou manželů, tzv. rozvodu smluveného. Práce je členěna do tří kapitol, první kapitola je věnována přehledu způsobů zániku manželství dle české právní úpravy a obecné úpravě rozvodu manželství. Druhá kapitola se pak zabývá rozvodem smluveným a podrobně rozebírá jeho úpravu v českém právním řádu. Jednotlivé podkapitoly pojednávají o předpokladech aplikace této právní úpravy, kterými jsou minimálně roční trvání manželství, alespoň šestiměsíční absence soužití manželů, soudem schválená dohoda manželů o budoucích poměrech ke společným nezletilým dětem a dohoda ohledně majetkových vztahů, bydlení a případně výživného mezi rozvedenými manžely. Další podkapitola je věnována procesním souvislostem rozvodu smluveného. Třetí kapitola pojednává o rozvodu se souhlasem obou manželů v evropských souvislostech, zejména srovnává českou právní úpravu s úpravou rakouskou a německou.

This thesis deals with the legal regulation of divorce with the consent of both spouses. The thesis is divided into three chapters. The first chapter is devoted to an overview of the ways of dissolution of marriage according to the Czech legislation and the general regulation of divorce. The second chapter deals with the by mutual consent and details its regulation in the Czech legal order. The individual subchapters deal with the prerequisites for the application of this legislation, which are at least one year of marriage, at least six months of factual separation, a court-approved agreement between spouses on future relations with common minor children and agreement on property relations, housing and maintenance between former spouses. Another subchapter is devoted to the procedural context of the divorce by mutual consent. The third chapter deals with divorce with the consent of both spouses in the European context, especially compares the Czech legislation with the Austrian and German legislation.

Klíčová slova / Keywords

Rozvod manželství, smluvený rozvod, nesporný rozvod, rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, péče o nezletilé děti po rozvodu, vypořádání majetkových vztahů mezi rozvedenými manžely, výživné mezi rozvedenými manžely, bydlení po rozvodu manželství, řízení o rozvod manželství, rozvod – Rakousko, rozvod – Německo

Divorce, divorce by mutual consent, divorce without ensuring the causes of marriage breakdown, care for minors after divorce, settlement of property between former spouses, maintenance between former spouses, use of the matrimonial home after divorce, divorce proceeding, divorce – Austria, divorce - Germany